

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan
SOL 067 Barn och unga
Vårterminen 2006

INTEGRATION, SEPARATION OCH ALLT DÄR EMELLAN

En studie om romska barns skolsituation

Författare: Anna Dahmén
Elin Kihlström

Handledare: Agneta Mallén

Abstract

Our purpose was to investigate the schools and the social welfare's experiences of Roman children's school situation in a Scanian town. We have done a qualitative investigation, interviewing 14 persons from both school and social welfare. Through the interviews we wanted to find the factors which influences the Roman pupils schooling and which efforts the professionals has to their disposition to influence these children's school situation in a positive direction.

The main result of our study is that the majority of the Romans is an isolated group, both in the Swedish school system and in the society. The Romans got access to the Swedish comprehensive school first in 1965, which implies that the Romans have a young school tradition. Most of the Roman pupils have a high absent, which is grounded in a complex of problems. Deficient knowledge about the schools importance in Sweden, analphabetism among a lot of the Roman parents, widespread unemployment, fear of kidnapping within the Roman group and drug abuse problems are some of the grounds behind the Roman children's school situation. The Roman pupils and their families are to a great extent segregated from the majority of the society. Our opinion is that the Roman children's school problems originate from a comprehensive integration complex of problems.

Keywords: *compulsory school attendance, co-operation, integrity, responsibility and integration.*

Innehållsförteckning

1. Förord	5
2. Inledning	6
2.1. Problemformulering	6
2.2. Syfte och frågeställningar	7
3. Metod och urval	8
3.1. Metod	8
3.2. Avgränsningar	8
3.3. Val av intervjupersoner	9
3.4. Tillvägagångssätt	9
3.5. Intervjusituationen	10
3.6. Transkribering och analys av intervjuerna	10
3.7. Resultatens tillförlitlighet	11
3.8. Källkritik	12
3.9. Etiska ställningstaganden	14
3.10. Fortsatt framställning	14
4. Romernas historia	14
5. Barnperspektivet	16
6. Lagtext	17
6.1. Skolplikten	17
7. Tidigare forskning	18
7.1. Romska barns skolsituation	18
7.2. Invandrare	19
7.3. Förtroende och diskriminering	20
7.4. Närhet och distans	20
7.5. Barnombudsmannen	21
8. Teori	22
8.1. Systemteorin	22
8.2. Den utvecklingsekologiska teorin	24
8.3. Kultur och integration	25
8.3.1. Kulturell och social påverkan	25
8.3.2. Innebörden av att tillhöra en grupp	26
8.3.3. Möten mellan olika kulturer	26

8.3.3.1. Föräldrarollen och barnets uppväxt i en ny kultur	27
8.3.4. Integration och närliggande begrepp	28
9. Resultatredovisning och analys	29
9.1. Kunskap om den romska kulturen	29
9.2. Vem ansvarar för att de romska eleverna följer lagen om skolplikt	30
9.3. Problematik	30
9.3.1. Skolfrånvaro	30
9.3.2. Kidnappningar och giftermål	31
9.3.3. Integrering	32
9.3.4. Droger och kriminalitet	33
9.4. Familjen och föräldrarna	34
9.5. Attityder	35
9.6. Samarbetet mellan skola och socialtjänst	37
9.7. Insatser	38
9.7.1. Aktuella insatser	38
9.7.2. Önskvärda insatser	40
10. Slutdiskussion	43
Källförteckning	49
Bilagor	51
Bilaga 1 - Informationsbrev	51
Bilaga 2 - Intervju guide till skolpersonal	52
Bilaga 3 - Intervju guide till socialtjänstpersonal	54

1. Förord

Vi vill börja med att tacka samtliga som har varit vänliga att ställa upp på intervju och delat med er av era kunskaper och erfarenheter. Utan er hade vi inte kunnat genomföra denna uppsats. Ett särskilt tack till ni som har hjälpt oss att komma i kontakt med intervjupersoner vid de tillfällen vi mötte motstånd. Vi har lärt oss mycket under resans gång och för hoppnings vis kommer vi kunna vidga denna kunskap ytterligare. Ett stort tack till vår handledare Agneta Mallén, fil.dr i sociologi, som har stöttat oss i både upp och nedgångar.

2. Inledning

2.1. Problemformulering

I Sverige värderas utbildning högt, så högt att alla barn som är bosatta i landet skall fullfölja grundskolan. Vidare har gymnasiet börjat bli en viktig förutsättning för att ungdomar skall få en möjlighet att ta sig in på arbetsmarknaden. I en artikel i Sydsvenskan (2006-03-17) kan läsas att ett tjugotal romska flickor inte dök upp vid skolstarten hösten 2005 till det individuella programmet på gymnasiet i Malmö. Programmet är till för de elever som inte har blivit godkända i grundämnena svenska, engelska och matematik på grundskolan. Avhoppet från skolan grundar sig bland annat i att det inte finns någon skoltradition hos romerna vilket försvårar för föräldrarna att motivera sina barn att utbilda sig. Artikel väckte vårt intresse och vi frågade oss om den problematik som skildras i artikeln redan visar sig under högstadiet. Vidare blev vi intresserade av att ta reda på vad som görs för att förhindra problematiken kring bristande betyg och uteblivande från utbildning bland romer. Finns dessa tendenser i de lägre åldrarna och finns det några förebyggande insatser? I artikeln från Sydsvenskan (2006-03-17) uppger en av intervjupersonerna, som själv har romskt påbrå, att många av de romska barnen har skriv- och lässvårigheter vilket gör att skolan upplevs som tråkig och jobbig. Vidare menar intervjupersonen att många av de romska barnen blir mobbade i skolan och att de behöver stöd för att orka med skolarbetet.

Skolverket (1999) skriver i en rapport att de flesta romerna i Sverige bor i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. De romska elevernas skolgång redovisas med siffror på en hög frånvarofrekvens. I rapporten står det;

”På två av de skolor vi undersökt uppskattar man frånvarofrekvensen bland romska elever till strax under 50 %. På Rosengårdsskolan uppger man att ca. 20 % av de romska eleverna där lämnar grundskolan med möjlighet att söka ett nationellt program inom gymnasieskolan. Däremot känner man inte till någon som faktiskt gått ur gymnasiet på ett nationellt program. På Sofielundskolan i Malmö uppger man att frånvarofrekvensen för romerna i skolåren 7-9 är ca. 90 %” (sid 5).

Under hösten 2005 praktiserade vi på arbetsplatser vars huvudsakliga verksamhet syftar till att hjälpa och stödja barn och deras familjer. Vi befann oss i områden som har en relativt hög andel romska familjer och vi blev upprepade gånger medvetna om vår begränsade kunskap kring romernas kultur och levnadssätt. Några av de romska barn vi kom i kontakt med hade av

olika anledningar bristande närvaro i skolan, framförallt på högstadiet. En anledning till varför några av de romska flickor vi mötte inte gick till skolan handlade om rädsla för att bli kidnappade. Vi fick under våra samtal med familjerna förklarat att romska flickor kunde bli bortförda av manliga romer för bortgifte. Alla bar dock inte på denna typ av oro och under praktiken växte vårt intresse att öka våra kunskaper kring varför romska högstadielever har en hög skolfrånvaro. Vi upplevde att det var svårt för föräldrarna att motivera och stödja barnen i deras skolgång och vi förvånades över hur de till synes verkade lugna inför barnens höga frånvaro. Stämmer siffrorna från skolverkets rapport än idag och vad finns det för bakomliggande orsaker till skolfrånvaron?

Enligt Skollagen (1985:1100) är barn som är bosatta i Sverige skolpliktiga. Det är kommunens skyldighet att barnen i kommunen fullföljer grundskolan, årskurs 1-9. Detta innebär bland annat att om barnen inte kan medverka i skolan skall kommunen se till att barnen får alternativ undervisning. Vår bild av skolan och socialtjänsten är att de är två av kommunens viktigaste aktörer som skall verka för barns och ungdomars välfärd i det svenska samhället. Vi vill belysa romska elevers situation ur en organisatorisk infallsvinkel och undersöka vem som bär ansvaret inom kommunen för att de romska ungdomarna fullföljer grundskolan. Därför vill vi ta reda på vad personal från skolan och socialtjänsten själva kan göra i sina yrkesroller och i samarbete med varandra för att förbättra de romska barnens skolgång.

2.2 Syfte och frågeställningar

Syfte:

Vårt syfte med denna studie är att, med fokus på skolans och socialtjänstens upplevelser, belysa romska barns skolsituation i en stad i Skåne.

Våra frågeställningar är följande:

- Följer romska elever skolplikten?
- Vilken syn har skolan och socialtjänsten på romska barns skolsituation?
- Vilka faktorer upplever de yrkesverksamma inom respektive organisation påverkar romska barns skolsituation?
- Vilket ansvar har respektive skola och socialtjänst angående romska barns skolsituation och vilka insatser finns till skolans och socialtjänstens förfogande?

– Finns det ett samarbete mellan skolan och socialtjänsten?

3. Metod och urval

3.1. Metod

Eftersom vi ville göra en djupgående undersökning valde vi en *kvalitativ undersökningsmetod*. En kvalitativ undersökning ger intervjupersonerna möjlighet att utveckla sina tankar och idéer. Det är av stor vikt att intervjupersonerna får möjlighet att förklara och beskriva sina uppfattningar, synsätt och värderingar (Bryman, 1997). Vi har till största delen använt oss av *primärdata*, vilket innebär ny data, men vi har också använt oss av tidigare forskning kring ämnet, det vill säga *sekundärdata* (Halvorsen, 1992) för att möjliggöra en jämförelse över tid. Vi vill lyfta fram de romska barnens skolsituation ur intervjupersonernas perspektiv vilket möjliggörs genom en kvalitativ metod. Enligt Bryman (1997) används den kvalitativa metoden vanligtvis för att göra en analys av en situation i stället för en ren beskrivning.

Före intervjuerna gjorde vi en intervjuguide som består av strukturerade frågor vilka är indelade i olika teman (se bilaga 2 och 3). Själva intervjuerna har varit *semistrukturerade* för att ge så mycket information som möjligt. Detta innebär att vi hade en färdig intervjuguide men ordningsföljden på frågorna kunde variera och vi lät intervjupersonen utveckla sina tankar och synpunkter. Beroende på svar kunde även andra frågor bli aktuella (Denscombe, 2000). I och med den kvalitativa metoden och de semistrukturerade intervjuerna har vi haft en *induktiv ansats* eftersom tillvägagångssätten har varit flexibla (Halvorsen, 1992).

3.2. Avgränsningar

Vi valde att avgränsa oss till romska barn i årskurs 7-9 (13-16 år). Denna avgränsning baseras dels på skollagens föreskrifter om skolplikt i grundskolan och dels på slutbetygens betydelse för fortsatta studier och arbete. För att uppsatsen inte skall bli för omfattande har vi enbart valt skolor och socialtjänstkontor i en stad i Skåne. Vi valde denna stad på grund av dess geografiska läge och på grund av att där fanns intervjupersoner med erfarenhet av romska elever. Vi anlade en *organisatorisk infallsvinkel* eftersom yrkesverksamma inom skola och socialtjänst är viktiga för barns välbefinnande i Sverige. Denna infallsvinkel innebar att vi

valde att utesluta intervjuer med romska elever. Vi anser att skolans och socialtjänstens personals reflektioner är nödvändiga för att belysa de romska barnens situation i det svenska samhället. Vi ville undersöka vilka faktorer runt omkring barnen som påverkar deras skolsituation, vilket också inkluderar eventuella samarbeten mellan skola och socialtjänst samt vilka insatser de har till sitt förfogande.

3.3. Val av intervjupersoner

Vi använde oss av ett *subjektivt urval* där vi valde vilka yrkeskategorier vi ville intervjua (Denscombe, 2000). Dessa kategorier blev personal från socialtjänsten och skola på grund av deras arbetes betydelse för barnen i det svenska samhället. Vi sökte inte efter intervjupersoner med expertkunskap på området utan främst efter skol- och socialtjänstpersonal med erfarenheter av romska barn. Vi satte inga gränser för i vilka situationer de hade erhållit erfarenheterna men vi hade som krav att de skall ha, eller hade haft, kontakt och arbetat med romska barn. Samtliga intervjupersoner hade en aktuell kontakt med denna målgrupp. Sammantaget intervjuades 14 intervjupersoner varav åtta tillhörde socialtjänsten och sex skolan.

3.4. Tillvägagångssätt

Vi började med att skicka ett informationsbrev (se bilaga 1) genom e-post till samtliga enhetschefer på alla socialtjänstkontor och till alla skolrektorer i vår valda stad. Det var ytterst få som svarade oss och av dessa svarade en del rektorer att de inte ville belasta lärarna med mer uppgifter eller att de inte hade några romska elever på skolan. För att öka våra chanser att få tag på lärare att intervjua tog vi kontakt med många skolkuratorer i hopp om att de kunde hjälpa oss. Detta visade sig vara ändamålsenligt eftersom vi på detta sätt fick kontakt med ett antal lärare. De enhetschefer som inte avböjde direkt, hänvisade oss vidare till lämpliga personer, vilka i sin tur ledde oss till ett fåtal intervjupersoner. Enligt Halvorsen (1992) kallas detta tillvägagångssätt för *snöbollseffekten*. Vi valde att ringa till dem som inte hade svarat på våra brev och det resulterade i att vi fick tag på ytterligare intervjupersoner. Samtliga som tackade ja till att bli intervjuade fullföljde intervjun.

3.5. Intervjusituationen

För att få med alla intryck och känslor som en intervjusituation kan ge, var vi båda närvarande vid åtta intervjuer. Vid tre intervjuer kunde endast en av oss närvara på grund av sjukdom. Alla intervjuerna utom en spelades in på band. Under den intervjun som inte blev inspelad förde en av oss anteckningar. Sammanlagt blev det 11 intervjuer där två av intervjuerna var gruppintervjuer. I den första gruppintervjun medverkade tre och i den andra medverkade två socialsekreterare. När vi påbörjade denna studie hade vi inte tänkt genomföra några gruppintervjuer vilket gjorde att vi var relativt oförberedda inför dessa samtidigt som det blev en spännande upplevelse. I likhet med de individuella intervjuerna var de båda gruppintervjuerna unika där samtalen yttrade sig olika. I en gruppintervju upplevde vi att samtalsämnen kunde variera mer än i de individuella intervjuerna medan den andra gruppintervjun var mer strukturerad och fokuserad på vår intervjuguide. Under de intervjuer där vi båda var närvarande hade en huvudansvaret för intervjun medan den andra hade en mer observerande roll och inflikade frågor vid behov. Vi turades om att hålla i intervjuerna för att båda skulle vara lika delaktiga. Samtliga intervjuer genomfördes på intervjupersonens arbetsplats och varade mellan 45 – 60 minuter. Enligt Denscombe (2000) kan det vara en nackdel att genomföra intervjuer på informantens arbetsplats därför att intervjuaren inte har kontroll över oväntade händelser. Detta var dock inget problem för oss eftersom alla intervjupersoner hade avsatt tid för intervjun så att den fullföljdes utan några överraskande avbrott.

3.6. Transkribering och analys av intervjuerna

Vi gjorde en ordagrann transkribering av det inspelade intervjumaterialet. Dessa anteckningar fördes in på datorn i sin helhet direkt efter intervjutillfället. De inspelade intervjuerna transkriberades av en av oss. Efter transkriberingen lyssnade den andra igenom intervjun för att eventuellt korrigera texten. Vi fördelade dessa arbetsuppgifter jämnt mellan oss och använde oss av detta tillvägagångssätt för att på bästa sätt få intervjun så korrekt transkriberad som möjligt. Vid analysen av intervjumaterialet använde vi oss av vårt syfte, våra frågeställningar och vår intervjuguide för att strukturera materialet i relevanta teman för uppsatsen. På grund av att vi ordagrant hade återgivit intervjuerna blev citaten i talspråk. För att få variation på texten gjorde vi sammandrag av vissa intervjusvar och använde, vid

sammanfattningar av svar som liknande varandra, oss av skriftspråk. Redigeringen var dock varsam eftersom vi ville behålla eventuella undertoner och nyanser av informationen.

3.7. Resultatens tillförlitlighet

Styrkan med en kvalitativ undersökning är att informationen blir mer detaljerad och djupgående än i en kvantitativ undersökning (Denscombe, 2000). Tillförlitligheten i en uppsats brukar benämnas *reliabilitet*. Reliabiliteten kan påverkas av på vilket sätt de mätningar som har använts är gjorda på (Thorén, 1991). Vår ovan nämnda metod vid transkriberingen av intervjuerna möjliggjorde en ökad reliabilitet i uppsatsen. Vi är dock medvetna om att personliga intervjuer kan innehålla vissa *intervjueffekter*. Detta innebär att respondenten formar sina svar efter vad han eller hon tror att intervjuaren vill höra eller ger ett dåligt underbyggt svar för att inte verka okunnig. Vidare kan svaren påverkas av den svarandes syn på intervjuarens ålder, kön och etnicitet (Halvorsen, 1992). Även om vi inte kunde urskilja någon tveksamhet hos intervjupersonerna är intervjueffekterna någonting vi alltid bör reflektera över i intervjusituationen. Vi är två unga kvinnor som intervjuade yrkesverksamma med längre erfarenheter av vårt valda ämne. Vi upplevde dock inte att vårt kön eller vår ålder påverkade intervjun på ett negativt sätt då samtliga intervjupersoner visade ett genuint intresse för frågorna. Intervjuerna var seriösa i bemärkelsen att intervjupersonerna verkade svara med eftertanke och ett uppvisat engagemang. Detta gällde både i gruppintervjuerna och i de individuella intervjuerna. Eftersom en av oss bar huvudansvaret vid en intervju ansåg vi det viktigt att medvetandegöra individuella skillnader i hur vi agerar som intervjuare. Detta på grund av att skillnader i våra tillvägagångssätt skulle kunna påverka insamlandet av vårt empiriska material. Vi valde därför att framföra våra frågor på ett så neutralt sätt som möjligt samt hålla diskussionen öppen för personliga inlägg av respondenten. Detta medförde att det insamlade materialet blev relevant för vårt syfte. Vi anser att vi har undersökt det vi ville undersöka genom våra frågeställningar vilket innebär att vi har en tillfredsställande *validitet* (Thurén, 1991). I diskussioner kring vår studies validitet har vi även reflekterat över om intervjupersonerna uppfattade syftet med våra frågor på ett korrekt sätt och om de gav oss tillförlitliga svar. Vi anser att våra intervjupersoner kom med utförliga och relevanta svar på de frågor vi ställde och endast vid något enstaka tillfälle blev vi tvungna att utveckla vårt syfte med en viss fråga.

Det bör även tilläggas att valet av stad inte ger en generell bild av hur det ser ut i Sverige, utan endast representerar en stad i Skåne.

3.8. Källkritik

Nedan följer kritiska reflektioner kring det källmaterial som ligger till grund för vår uppsats.

Vi har valt två större teoretiska perspektiv som till viss del liknar varandra. Dessa är den utvecklingsekologiska teorin och systemteorin (perspektiven förklaras närmare nedan). Detta kan eventuellt ses som en begränsning av infallsvinklar på vårt ämne men vi anser att det istället gav oss en möjlighet att fördjupa diskussionen rörande omkringliggande faktorer påverkan på ett barns skolsituation. En fara som kan diskuteras angående den utvecklingsekologiska teorin är att den som använder teorin för att analysera händelser kring ett barn kan dra förhastade slutsatser angående effekterna av situationer på analysnivåerna (Lassbo, 1998). För att undersöka om förhållanden utanför de romska barnets närmiljöer på exonivå påverkar barnets vardag måste vi se hur interaktionen har sett ut i det mellanliggande leden på både meso-, och mikronivå. Detta är av stor betydelse för att behålla validiteten i eventuella slutsatser (a.a.). Vi har därför belyst faktorer som finns på både mikro-, meso-, exo- och makronivåer kring de romska barnen.

Repstad (1998) riktar skarp kritik mot systemteorins användningsområde. Han menar att systemteorin kan tillrättalägga och tydliggöra sociala processer samtidigt som han anser att teorin inte äger någon större förklaringskraft. Denna kritik kan dock ifrågasättas eftersom systemteorin anses vara ett samlingsnamn för teorier med relativt olika innebörder. Egeland och Schjødtt (1994) har exempelvis lyft fram systemteorin som en av familjeterapins viktigaste grunder. De menar även att ett system kan definieras olika beroende på om det är en familj, grupp eller organisation som studeras. Vi anser att systemteorin var funktionell för att strukturera olika element som påverkar romska barns skolsituation. Denna strukturering var viktig för att bevara en helhetssyn och se samband som kunde hjälpa oss att öka förståelsen för romska elevers situation.

Huvudnamnen inom det teorikapitel som avhandlar begreppen *kultur och integration* är alla aktiva vid några av Sveriges största universitet och verksamma inom det sociala arbetet. Därav bör kapitlets tillförlitlighet vara hög men samtidigt är vi medvetna om att dessa texter

är kapitel ur samma antologi. Vi har därför medvetet använt oss av ytterligare två källor samt kompletterat dessa teoretiska utgångspunkter med närliggande material från andra källor i kapitlet om *tidigare forskning*. Vidare har vi använt källor som behandlar invandrarfrågor vilket kan ses som ett litet avsteg från vårt syfte. Motiveringen till detta är att en stor del av forskningen kring romer består av självbiografier och historiska skildringar. Flertalet romer som lever i Sverige i dag är första eller andra generationens invandrare och har tidigare varit bosatta i länder över hela världen vilket bekräftades under intervjuerna.

De rapporter vi har använt oss av kommer från statliga myndigheter och organisationen Rädda Barnen. Vi anser att dessa källor äger stor tillförlitlighet samtidigt som vi vill påpeka att man alltid skall vara försiktig i tolkningen av statistik. Den statistik vi har uppgett angående romska barns skolfrånvaro granskas dock i och med frågeställningarna i vår studie. I samband med källmaterial från Internet är det viktigt att ifrågasätta informationen. Vi har använt oss av en källa från det Romska Ungdomsförbundets (RUF) hemsida under kapitlet om *romernas historia*. På grund av materialets användningsområde och vilka upphovsmännen är anser vi att denna informationskälla inte behöver någon närmare granskning. Historiken är till för att läsaren skall få en inblick i romernas historia och den är inte bärande för validiteten i uppsatsens resultat. Vi har även använt oss av en tidningsartikel i samband med vår problemformulering. Trovärdigheten i artikelns innehåll ligger till grund för vår problematisering vilket innebär att den gav oss en förförståelse. Vi ifrågasatte förförståelsen under analysen och slutdiskussionen för att bevara ett öppet förhållningssätt och vid behov kunna revidera den.

Trots att skolan i egentlig mening inte faller in i definitionen på en organisation ansåg vi att det var tillämpligt med ett organisationsperspektiv. Därmed fann vi att våra intervjupersoner kunde ge oss relevant information för att uppfylla vårt syfte. Vidare har två av våra intervjupersoner romsk kulturell bakgrund och samtliga har i olika miljöer och under flera år arbetat med romska barn och dess familjer. Fjorton intervjupersoner kan inte representera samtliga skolor och socialtjänstkontor i en stad men vi anser att det är ett tillräckligt stort antal informanter för att ge oss en verklighetsförankrad bild av faktorer som påverkar de romska barnens situation.

3.9. Etiska ställningstaganden

Samtliga intervjupersoner gav sitt godkännande för medverkan i uppsatsen. I vårt informationsbrev skrev vi att allt material kommer att behandlas konfidentiellt och att intervjupersonerna garanteras anonymitet (se bilaga 1). Vi poängterade noga att namn, arbetsplats och stadsdel inte kommer att skrivas ut i uppsatsen. Anonymiteten förtydligades även vid själva intervjutillfället eftersom vi ville underlätta för informanten att kunna tala fritt utan att riskera att samtalen skall få negativa konsekvenser för denne. I efterhand har vi tagit ytterligare ett etiskt ställningstagande och valt att inte nämna i vilken stad vi har bedrivit vår undersökning för att minimera risken att någon kan identifiera intervjupersonerna. Inledningsvis frågade vi samtliga intervjupersoner om de samtyckte till att vi spelade in intervjun. Alla utom en intervjuperson gav sitt godkännande till inspelning av intervjun. Vi fick istället intervjupersonens godkännande att föra skriftliga anteckningar under intervjusamtalet. I analysen har vi placerat citat och sammanfattningar av svaren under rubriker som bygger på de teman vi kunde urskilja under arbetets gång för att förhindra att informationen blir tagen ur sitt reella sammanhang.

3.10. Fortsatt framställning

Fram till detta kapitel har vi redogjort för studiens metodologiska utgångspunkter och diskuterat våra tillvägagångssätt. Fortsättningsvis kommer vi att ge en kortfattad inblick i romernas historia för att sedan övergå till kapitel om barnperspektivet och den lagtext vi anser vara relevant för uppsatsen. Därefter följer tidigare forskning innan vi fördjupar oss i de teoretiska perspektiv vi anser vara ändamålsenliga för denna studie. Vi kommer inte att ha ett renodlat empiriskt avsnitt utan intervjumaterialet kommer att bearbetas i analysen tillsammans med våra ovan nämnda kapitel. Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion.

4. Romernas historia

Nedan följer en kortfattad presentation av romernas historia då vi anser det betydelsefullt att få en inblick i hur romerna har haft det.

Romerna är det i särklass största folket utan en modernation. Det finns cirka 11 miljoner romer runt om i världen och 8 miljoner av dem lever i Europa. I Sverige finns det idag cirka

8000 romska barn i åldrarna 0-17 år. Det bör dock tilläggas att dessa siffror inte kan betecknas som tillförlitliga. En av de största orsakerna till detta är att många romer är motvilliga att ange sin verkliga identitet av rädsla för att utsättas för diskriminering (Karlsson, 2003). Det är inte heller tillåtet att registrera någon efter etnisk tillhörighet (Skolverket, 1999).

Det råder olika uppfattningar om var romerna har sitt ursprung. Enligt Romska Ungdomsförbundets (RUF) officiella hemsida på Internet sägs det att romer har funnits sedan 200 f.kr. i Egypten, där de arbetade som slavar åt faraonerna. Vad man vet säkert är att det fanns romer i Indien på 700-talet. Därifrån vandrade de till olika platser i världen. De första europeiska romerna har funnits på ön Kreta år 1312 och till Sverige kom romerna år 1512. År 1637 tillkom en lag i Sverige som innebar att romer kunde bli avrättade utan någon orsak, denna lag fanns ända fram till 1800-talet. År 1914 till 1954 förbjöds romer att komma in i Sverige. År 1965 fick de romska barnen rätt att studera i grundskola och de vuxna romerna fick lov att bo i fasta bostäder. Tidigare fick romerna inte bo på en plats mer än tre dagar i sträck. Anledningen var att en person som bodde på en plats i endast tre dagar inte kunde bokföras, därav kunde inte romerna bokföras i Sverige och då inte heller döpas, vigas eller begravas i Svenska kyrkan. På 1950- och 1960-talet hade romerna ingen rätt till sjukvård, barnbidrag eller socialbidrag. Trots att romerna hade funnits i Sverige i närmare 500 år hade de inga medborgliga rättigheter i det svenska samhället (Ungdomsstyrelsen, 2004). Under andra världskriget mördades ca 1 miljon romer i koncentrationsläger. År 1970 förbjöds rasdiskriminering i Sverige (Romska Ungdomsförbundet, 2006).

I rapporten *Romer i Sverige, situationsbeskrivning* (Statens Invandrarverk, 1996) hävdar författarna att romer skiljer sig från andra invandrargrupper eftersom de kan ses både som en nationell minoritet och som en invandrargrupp.

År 1993 uppger FN:s kommission för mänskliga rättigheter att romerna är den mest sårbara minoriteten i stora delar av Europa. De europeiska romerna kännetecknas av omfattande problem som fattigdom, hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå, analfabetism och låg delaktighet i samhället. Europarådet värderade år 1996 att cirka 20 procent av Europas romer levde ett kringflyttande liv (a.a.).

Den 1 april år 2000 fick romerna minoritetsstatus i Sverige vilket innebar ett erkännande av deras ursprung och existens i vårt land (Rädda Barnen, 2000). I och med detta tillhör romska

barn officiellt en minoritet i Sverige och de har därmed rätt till sitt kulturliv, religion och språk (Barnombudsmannen, BR2005:07).

5. Barnperspektivet

För att införliva de romska barnens perspektiv och rättigheter i det Svenska samhället anser vi att det är av stor vikt att beskriva barnperspektivet och dess innebörd.

Enligt Barnkommittén kan FN:s Barnkonvention sägas utgöra vår tids samhälleliga barnperspektiv då den uttrycker världssamfundets kollektiva syn på barn och ungdomar (Hindberg, 2001).

Konventionen om barnets rättigheter (2006) artikel 2 diskuterar:

- 1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.*
- 2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.*

Barnperspektivet innebär inte att det endast finns ett perspektiv på barn, det gäller att se barnet i sitt sammanhang och förstå varje enskilt barn med hänsyn till ålder, kön, klass, etnisk tillhörighet och kulturell bakgrund (Hindberg, 2001).

Konventionen om barnets rättigheter (2006) artikel 28 diskuterar:

- 1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt;*
 - (a) göra grundutbildningen obligatorisk och kostnadsfritt tillgängliga för alla;*
 - /.../*
 - (e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.*

På Barnombudsmannens officiella hemsida på Internet (2004-01-30) står det att riksdagen antog år 1999 en nationell strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter. Regeringen vill dock inte införa ett generellt krav på barnperspektivet i alla statliga

kommittéer och utredningar. Enligt Barnombudsmannen skulle ett sådant krav höja statusen på barns rättigheter.

6. Lagtext

I det följande kapitlet presenteras de lagar rörande skolplikten som vi anser relevanta för vår uppsats.

6.1. Skolplikten

Skollag (1985:1100)

Kap 3

*1 § Barn som är bosatta i landet har skolplikt enligt föreskrifterna i detta kapitel.
/.../ Skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.*

2 § Barn skall fullgöra skolplikten i grundskolan, särskolan eller specialskolan. /.../

7 § Skolplikten inträder höstterminen det kalenderår då barnet fyller sju år. /.../

*10 § Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år
/.../*

13 § Kommunen skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola och särskola fullgör sin skolgång. /.../

14 § Om en skolpliktig elev i en skola utanför det offentliga skolväsendet för barn och ungdom är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. /.../

15 § Den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn skall se till att barnet fullgör sin skolplikt. /.../

16 § Om en skolpliktig elev i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom inte fullgör sin skolgång och detta beror på att elevens vårdnadshavare inte har gjort vad på dem ankommer för att så skall ske, får styrelsen för utbildningen vid vite förelägga elevens vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter. Ett föreläggande gäller omedelbart, även om beslutet överklagas. /.../

I en rapport från Rädda Barnen (2000) förs en diskussion om skolplikten i Sverige. Lagtexten lämnar stor tolkningsfrihet till kommunerna som har tilldelats det yttersta ansvaret för att lagen efterlevs. Kommunerna kan förelägga vite om föräldrarna inte agerar för att få sina barn till skolan. Detta är ett medel som kommunerna kan använda sig av men det är inget lagstadgat krav. Vite är ”i förväg fastställt penningbelopp som ska betalas av person som åsidosätter viss avtalad el ålagd skyldighet” (Josephson, 2001 sid 1426).

Barnens närvaro i skolan kan påverkas av familjernas sociala, ekonomiska och kulturella villkor. Även föräldrarnas inställning och upplevelse av skolans roll kan vara en bidragande faktor till varför vissa barn inte får den motivation de behöver för att fullfölja grundskolan. Familjens sociala och kulturella villkor skall dock inte hindra barnen från att tillägna sig grundskoleutbildning då skolpliktens syfte är att vara en garant för att alla barn som lever i Sverige skall få samma förutsättningar till en grundskoleutbildning (Rädda Barnen, 2000).

7. Tidigare forskning

Det finns en del tidigare forskning som vi anser är intressant för vår studie av de romska barnens skolsituation.

Erik Olsson (1999) skriver i en antologi om socialt arbete med etniska minoriteter att den forskning som har bedrivits under slutet av 1990-talet till stor del handlar om den romska gruppen som ett välfärdsproblem. Eftersom romer ses både som en etnisk minoritet och som invandrare valde vi att belysa både tidigare forskning om romer och forskning om invandrare i det svenska samhället. Vi kommer att redogöra för begreppen närhet och distans i ett mångkulturellt samhälle samt en studie om diskriminering och integration. Vidare vill vi se romska barns skolsituation ur ett tidsperspektiv. Därav valde vi att kortfattat redogöra för en tio år gammal studie om de romska barnens skolsituation.

7.1. Romska barns skolsituation

I en studie av Statens invandrarverk från 1996 sägs det att det inte är någon större skillnad mellan romska och andra barn när det gäller skolfrånvaro och skolprestation i låg- och mellanstadiet. Den stora skillnaden kommer i högstadiet där många romska barn har en mycket hög frånvaro eller inte kommer alls till skolan. Romska flickor har den högsta frånvaron och det är relativt få som fullföljer grundskolan. Det har även konstaterats att det är ovanligt att romska barn läser vidare till gymnasiet eller till yrkesutbildning. Romerna saknar skoltradition och en av anledningarna är att skolan ofta ses som ett hot mot den romska kulturen. Det anses i många fall viktigare att upprätthålla de romska traditionerna än att gå i skolan då denna inte ses som något som gagnar barnen och inte heller ger någon status (Statens Invandrarverk, 1996).

En annan bidragande faktor är sociala problem som i sin tur gör att de romska barnen inte klarar av att gå i skolan. Skolan kan ses som främmande och fientlig och föräldrarna kan inte alltid ge barnen den stöd och den hjälp som de behöver vid läxläsning. I skolan kan de romska barnen känna sig ensamma och utlämnade då de har andra sociala koder än många av de övriga barnen. En av anledningarna till detta är att många barn inte har erfarenhet av icke-romska lekkamrater och i många fall finns också problem med språket. I Sverige är skolorna skyldiga att ge barn hemspråksundervisning under förutsättning att det finns lämpliga lärare. De romska barnen har med andra ord rätt till hemspråksundervisning som i sin tur kan gynna deras skolgång. Ett problem är dock att en del romska föräldrar är mycket måna om att barnen skall lära sig den egna kulturgruppens variant av deras språk romani chib och vill därför inte att barnen skall undervisas av en lärare som inte talar samma dialekt. Det framkommer även att barnen kan mötas av skolpersonal som förväntar sig att just de romska barnen skall orsaka problem. Inom skolan kan det också förekomma främlingsfientlighet och diskriminering av olika slag (a.a.).

Ett annat problem som är till de romska barnens nackdel är att lärarna saknar kompetens att undervisa barn från minoritetsgrupper. Många lärare arbetar utan att få tillräckligt med stöd och de har ofta en tung socialkurativ arbetsuppgift. I vissa fall ignorerar skolan problemen och de "accepterar" att många romska barn uteblir från undervisningen. Det är dock viktigt att vara medveten om att antalet romska barn som går i skolan ökar och att det också finns romska föräldrar som gärna vill att deras barn skall få en bra utbildning (a.a.).

7.2. Invandrare

Invandrare är enligt Carl Martin Allwood och Elsie C Franzén (2000) ett kontroversiellt och övergripande begrepp för människor som inte är svenskar. Begreppet följer människorna i generationer eftersom även de som är födda och uppvuxna i Sverige med en eller två invandrade föräldrar anses vara invandrare. Dessa benämns ofta *andra generationens invandrare*. Begreppet omfattar således inte enbart en juridisk uppdelning på grundval av nationstillhörighet utan innebär även en kategorisering av människor, trots svenskt medborgarskap, i exempelvis hantering av statistik, i samhällsdebatter och i människors tänkande i allmänhet. Det finns subjektiva inslag i definitionen av vem som är invandrare och innebörden i ordet invandrare blir ofta liktydigt med någon som är främmande. Med denna

definition av begreppet hos en stor del bland majoritetsbefolkningen kan samtliga romer i Sverige inkluderas. Däremot görs det åtskillnad i mer teoretiskt baserade studier och rapporter.

7.3. Förtroende och diskriminering

Anders Lange (2000) har analyserat upplevd diskriminering och integration i en studie gjord under 1990-talet med cirka 4000 respondenter från 18 olika invandrargrupper. Eftersom romerna i Sverige har invandrat från några av de länder som är representerade i studien (Finland, forna Jugoslavien och Polen), ansåg vi att delar av studiens resultat är av intresse för vår uppsats. Resultatet av studien visar bland annat att det finns ett lågt förtroende för arbetsförmedlingen och socialtjänsten hos samtliga respondenter. Lange (a.a.) menar att diskussioner om integration bör omfatta individernas förtroende för svenska institutioner och myndigheter. En starkare samhörighet med majoritetssamhället medför större förtroende oavsett individens grupptillhörighet eller upplevd diskriminering. Samtliga grupper i undersökningen ansåg att diskriminering allmänt har ökat under de senare åren på 1990-talet i Sverige.

7.4. Närhet och distans

Närhet och distans mellan olika minoriteter spelar en stor roll för relationen mellan romer och det svenska samhällets olika institutioner och myndigheter. Hans Ingvar Roth som är docent i etik påpekar i sin studie om mångkulturalismens utmaningar att vad som ses som *positiv närhet och distans* varierar beroende på vilken religiös eller etnisk grupp som studeras. Konsekvenserna av begreppens innebörd beror på om det är majoritetsbefolkningen som har definierat dem eller om det har skett i en dialog med andra grupper i samhället. Det som för en grupp utgör positiv närhet kan för en annan uppfattas som påtvingad assimilation. Samtidigt kan en grupps isolering ses som ett samhällsproblem om gruppen inte tar ansvar för gruppöverskridande angelägenheter så som kommunikations- och hälsofrågor (Roth, 2005).

En utgångspunkt i definitionen av vad som är positiv närhet och distans är om hänsyn tas till gruppens autonomi och huruvida närheten och distansen är positiv för gruppens grundläggande livsvillkor, exempelvis dess upplevelse av integritet, självkänsla, rättvisa och social gemenskap. Dessa värden bestäms ofta utifrån olika gruppers livserfarenheter,

kulturella traditioner och ideologiska utgångspunkter. Som exempel lyfter Roth fram skolan och utbildning. Två grupper med skilda kulturella bakgrunder kan vara överens om att utbildningen skall vara en delad angelägenhet i samhället samtidigt som de har olika uppfattningar om hur mycket av utbildningen som skall vara ett gemensamt ansvarsområde. Alla gruppers bild av vad som är positiv närhet och distans går inte alltid att tillgodose. Detta innebär att de olika grupperna måste ha en öppen och respektfylld dialog för att kunna förverkliga så moraliska och rimliga definitioner av begreppen som möjligt (a.a.).

Roth (2005) anser det viktigt att se den intima koppling som ofta finns mellan minoritets- och integrationspolitiken. Han menar att ”... *integrationspolitiska åtgärder syftar nämligen till att befrämja delaktigheten i gemensamma angelägenheter*” (a.a., sid 19). Dessa aktiviteter skall utformas med hänsyn till både majoritetsbefolkningens referensram och minoritetsgruppernas behov och förutsättningar.

7.5. Barnombudsmannen

I Barnombudsmannens rapport BR2005:07 ”*De vill att jag ska vara osynlig. Romska barn och ungdomar berättar om sin vardag*” tar författarna upp särdrag för Sveriges nationella minoriteter. De beskriver att en nationell minoritet i Sverige är en grupp med uttalad samhörighet som har en icke dominerande ställning i samhället jämfört med resten av befolkningen. Det måste även föreligga minst ett av följande särdrag för att gruppen skall erkännas som en nationell minoritet; religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet. Minoritetsgruppen måste ha funnits i Sverige före sekelskiftet år 1900 samt den enskilde medlemmen av minoritetsgruppen såväl som gruppen skall ha en strävan och en vilja att behålla sin identitet.

Under år 2004 har man försökt lösa, identifiera och diskutera de romska barnens problem på många olika sätt. Barnombudsmannen anordnade exempelvis ett rundabordssamtal för vuxna, som själva var romer eller hade erfarenhet av att arbeta med frågor som rör romer, för att deltagarna skulle identifiera olika problem som fanns bland de romska barnen. De kom bland annat fram till:

- att kunskapen om romer är låg bland de vuxna som arbetar med romska barn och ungdomar
- att barnen inte blir kallade till skolan om de uteblir från undervisningen
- att romska barn och ungdomar har dålig kunskap om sina rättigheter

- att kommunerna har problem med att identifiera romska barn
- att romska barn och ungdomar ofta känner sig kluvna i sin identitet (BR2005:07)

Det framkommer i Barnombudsmannens rapport (a.a.) att de romska barn och ungdomar som Barnombudsmannen har samtalat med anser att de inte har fått information om romer såsom varande en nationell minoritet. Barnen och ungdomarna har däremot fått en del information om andra kulturer och minoriteter i Sverige. Barnombudsmannens rapport uttryckte även att barn och ungdomar inte gör någon skillnad på romer och andra barn. De romska barnen och ungdomarna upplevde dock att lärarna krävde mindre av de romska eleverna än av icke-romer och att det fanns en del fördomar hos vuxna.

Barnombudsmannen uppger att det måste ske en samverkan med föräldrarna, speciellt med skolan, för att kunna förbättra romska barns och ungas situation i Sverige. Barnombudsmannen hävdar att det krävs en förstärkning av kompetensutvecklingen hos lärare och personal inom förskola, skola och barnomsorg. Vidare anser man att utbildning och kunskapsspridning om romsk kultur till både unga och vuxna i samhället är en avgörande faktor för att förändra attityder mot romer. Vuxnas attityd till romska barn och ungdomar i skolan och kommunernas tillämpning av skolplikten måste utredas. Barnombudsmannen uppger även att det saknas romska förebilder i samhället (a.a.).

8. Teori

Under denna rubrik diskuterar vi de teoretiska infallsvinklar vi anser tillämpbara och relevanta för vår studie. Dessa är *systemteorin*, *den utvecklingsekologiska teorin* och teoretiska diskussioner kring innebörderna av *kultur och integration*.

8.1. Systemteorin

Vi har valt att använda oss av systemteorin som ett av våra redskap i denna studie på grund av att teorins bredd ger utrymme för diskussioner om effekterna av interaktionen inom de romska familjerna och mellan familjerna och omkringliggande organisationer. Systemteorin ger oss även en möjlighet att studera samspelet mellan socialtjänsten och skolan.

Enligt Malcolm Payne (2002) har systemteorin utvecklats och influerats av ett flertal olika inriktningar vilket innebär att teorin är ett samlingsnamn för olika begreppsbildningar. Kärnan i teorin är att alla individer ingår i olika system, exempelvis grupper, familjer och samhällen. Människan är således en del av samhället samtidigt som han eller hon ingår i olika konstellationer av subsystem. Borrik Schjødt och Thor Aage Egeland (1994) skriver att systemteorins grundtanke är att ett fenomen bör ses som en del av en större helhet där helheten måste förstås utifrån delarnas interaktion och samspel med varandra. Vad som urskiljer ett system från ett annat är de olika delarnas sätt att interagera med varandra. Varje individ bör således ha kunskap om hur olika system kommunicerar inbördes för att kunna ta del av dessa på ett adekvat sätt. I mötet med en familj är det viktigt att inkludera familjemedlemmarnas interaktioner med sina respektive omgivningar.

Systemteorin möjliggör att man kan integrera teoretiskt tänkande på betendenivå med en mer generell teori (Payne, 2002). Vi har valt att ta fasta på tre typer av system som Allen Pincus och Anne Minahan (1978) kunde urskilja kring en individ; de *informella* eller *naturliga systemen* vilka är familj, vänskapskrets och kollegor. De *formella systemen* utgörs av kommunala myndigheter och fackföreningar och de *sociala* eller *samhälliga systemen* exemplifieras med skolor och sjukhus. Principen bakom denna uppdelning är att människan är beroende av olika system i sin sociala omgivning. Payne (2002) menar att människor med problem kan vara förhindrade att tillgodogöra sig stöd från dessa system. Något av systemen kring den enskilda individen kan saknas eller individen kan sakna kunskap om systemet. Andra orsaker till att vissa individer inte har tillgång till ett system är att systemen hamnar i konflikt med varandra eller är uppbyggda av beroenden och intressen som försvårar för användarna att på ett positivt sätt få stöd av systemet. Genom att studera interaktionen mellan och inom systemen kan vi se var den eventuella problematiken härstammar ifrån; individen, omgivningen eller samspelet mellan dem. Enligt Schjødt och Egeland (1994) spelar kommunikationen stor roll för interaktionen och samspelet mellan delarna i ett system samt mellan olika subsystem.

Ett systems olika delar lever under ömsesidig påverkan vilket ger effekter på den enskilda delen och systemet som helhet. Hur ett system fungerar och utvecklas beror på vilken påverkan (*input*) systemet får, hur inflödet bearbetas inom systemet (*throughput*) och hur systemets *output* ger effekter på dess omgivning. De sociala systemen är inte mekaniska, det vill säga drivna av fasta mönster och rutiner, eftersom det är medvetet handlande individer

som påverkar systemet. Systemen kan vara mer eller mindre slutna gentemot omvärlden (Repstad, 1998). Oavsett hur slutna en familj är påverkas den dock alltid av yttre händelser (Schøjdt & Egeland, 1994).

8.2. Den utvecklingsekologiska teorin

Vi använder oss av den utvecklingsekologiska teorin för att studera interaktionen mellan de romska barnen och de olika faktorer samt de aktörer som påverkar varandra i verkliga processer på både *mikro-, meso-, exo- och makronivå*.

Gunvor Andersson (2002) skriver att den utvecklingsekologiska teorin är en teori om mänsklig utveckling som har utarbetats av Urie Bronfenbrenner. Den utvecklingsekologiska teorin beskriver hur interaktionen mellan människor, organisationer och värderingar på olika nivåer påverkar människan beroende av vilket sammanhang interaktionen befinner sig i. Teorin lägger tonvikten på att förstå människor i sitt sammanhang och förstå processer över tid. Den består av fyra analysnivåer; mikro-, meso-, exo- och makronivå. Dessa analysnivåer samspelar med varandra. På mikronivån pågår en interaktion mellan barnet och dess närmiljö, t.ex. familj, skola och fritidsmiljö. På mesonivån pågår interaktionen mellan närmiljöerna som i sin tur integrerar med förhållanden som befinner sig utanför barnets vardagsverklighet på exonivån. Enligt Göran Lasso (1988) är det viktigt att det finns både trygghet och variation mellan de olika närmiljöerna på mesonivån. Exempel på exomiljöer som kan påverka närmiljöerna på en mesonivå är föräldrarnas arbetsmiljö. Föräldrarnas arbetsmiljö, eller brist på sådan, kan påverka hemmiljön vilket i sin tur påverkar barnet. Ett sådant led av processer exemplifierar hur den utvecklingsekologiska teorin kan strukturera interaktioner av betydelse kring ett barn. Bronfenbrenner menar att interaktionen mellan aktörer på mikro-, meso och exonivåerna samspelar med samhällsförhållanden, normer och värderingar på nationell nivå, eller makronivå. I dessa samspelesprocesser finns en ömsesidighet såsom att miljön påverkar individen och individen också kan påverka sin miljö. Individen är alltså inte endast en produkt av sin omgivning utan även medskapare av omgivningen (Andersson, 2002).

På mikronivån är det enligt Bronfenbrenner viktigt att uppmärksamma vem ”den andre” är, till exempel en lärare. Detta för att öka kunskapen om vad ”den andre” gör som bidrar till en positiv utveckling för barnet. Det kan exempelvis vara en lärare som lyckas bra med elever

där andra har gett upp. Teorin inriktar sig i första hand på barns utveckling men kan appliceras under hela livsloppet. Fokus ligger på den fortgående anpassningen mellan det växande barnet och dess omedelbara omgivning samt att denna relation utgör en länk till krafter i mer avlägsna delar av den fysiska och sociala omgivningen. (Andersson, 2002)

8.3. Kultur och integration

Fortsättningsvis kommer vi att redogöra för några teoretiska diskussioner kring begreppen kultur och integration. Diskussionerna i detta kapitel omfattar även ett flertal andra begrepp och definitioner som vi anser vara tillämpbara på vår studie. Vidare redogör vi för effekter av mötet mellan individer med olika kulturell bakgrund och innebörden av att tillhöra en grupp. Syftet med detta kapitel är att ge er läsare en ökad förståelse av några teoretiska diskussioner som bearbetar kulturellt betingade faktorer runt omkring romerna.

8.3.1. Kulturell och social påverkan

Carl Martin Allwood (2000) säger att människors kulturella bakgrund påverkar deras förståelse av omvärlden, sig själva och de färdigheter som de utvecklar. Möten mellan människor med skilda livssyner kan resultera i både positiva och negativa effekter. För att kunna förstå den kulturella och sociala påverkan behöver vi definiera vad som menas med *kultur* och *etnisk identitet*. Vi kommer fortsättningsvis att använda oss av Allwoods och Giddens begreppsdefinitioner. Allwood (2000) anser att begreppet *kultur* kan liknas vid ett förståelseinnehåll som används av en viss kategori människor för att förklara sin omvärld. Detta blir en viktig del av forandet av människans livssyn. Ibland införlivas även människans socialt präglade beteende i begreppet kultur. Enligt Anthony Giddens (2003) har alla kulturer sina värderingar om vad som är viktigt och önskvärt i livet. I en kulturs värderingar finns exempelvis uppfattningar om skolans och utbildningens betydelse. Allwood (2000) menar att en individ är sällan påverkad enbart av en enda kultur utan har ofta tillgång till flera kulturella traditioner. Dessa traditioner är i varierande grad införlivade i varandra. Vi måste även vara medvetna om att de kulturella sammanhang som människan påverkas av är föränderliga över tid.

Enligt Allwood (2000) är begreppet *etnisk identitet* människans uppfattning om den befolkningsgrupp hon identifierar sig med och en viktig del av människans kulturella

förståelse av sin omvärld. Det finns ett flertal kriterier som används vid identifikationen av etniska grupper. Några exempel på detta är om omvärlden och individen själv ser sin närmaste omgivning som en grupp, att gruppen upplever sig ha ett gemensamt ursprung, att de har ett gemensamt språk, gemensam religion eller en gemensam kultur. Dessa kriterier handlar dels om individens egna upplevelser av tillhörighet och dels av kriterier som syftar på yttre likheter och färdigheter hos individerna i gruppen. Inom forskningen brukar etniska identiteter framförallt beskrivas som sociala konstruktioner. Detta innebär att det historiska sammanhang i vilket den etniska identiteten skapas blir viktig för förståelsen av gruppen och dess individer. Den etniska identiteten är ofta känslomässigt betydelsefull för många individer.

8.3.2. Innebörden av att tillhöra en grupp

Allwood (2000) skriver att människans självförståelse är beroende av den grupp hon identifierar sig med. Många gånger upplever gruppmedlemmarna att de övriga medlemmarna ställer krav på att gruppens värderingar skall efterlevas. På så sätt skapas känslor av gemenskap samtidigt som sammanhållningen och gruppens överlevnad säkras. Allwood skriver att en effekt av skapandet av en *vi-känsla* är att andra grupper kategoriseras som *dom*. Känslan av vi och dom ligger till grund för de förförståelser och även fördomar vi har gentemot andra. Att sådana tankar skapas beror på bristande kunskap och kontakt med de andra grupperna. Effekter av vi och dom förhållningssätt finns på alla nivåer i vår omvärld. Enligt Allwood är namngivandet för en grupp ett exempel på särbehandling av vi-gruppen. När gruppen får ett gemensamt namn stärker det vi-känslan och tydliggör skillnaden mellan gruppmedlemmarna och omgivningen. Vi- och dom- fenomenet har under vår historia format vårt synsätt på andra kulturer och än idag finns mycket av dessa synsätt kvar i våra tankar om vår omvärld.

8.3.3. Möten mellan olika kulturer

Denna diskussion handlar till stor del om invandrarproblematik, vilket endast är delvis tillämpligt för de romska familjernas situation i Sverige eftersom de både kan ses som invandrare och en etnisk minoritetsgrupp. Diskussionen om effekter av möten mellan människor med olika kulturella bakgrunder kan dock hjälpa oss se mötet mellan romerna och det svenska samhället ur nya perspektiv. Allwood (2000) påpekar att möten mellan individer med olika kulturell bakgrund kan ge upphov till en kreativ utveckling på både individ- och

samhällsnivå. Det som hindrar detta från att ske är ofta rädslan för nya förhållningssätt och beteenden. Trots de risker som finns skriver Kjerstin Almquist och Anders Broberg (2000) att många invandrarfamiljer upplever att de lever ett meningsfullt liv i Sverige.

8.3.3.1. Föräldrarollen och barnets uppväxt i en ny kultur

Almquist och Broberg (2000) påpekar att det finns föräldrar som skapar en närhet mellan sig och sitt spädbarn där vi-känslor betonas. Istället för att uppmuntra individualitet både inom och utanför familjen ligger betoningen på gemenskap inom den egna gruppen. Dessa skillnader i betoningen kan vara kulturellt betingade. Allwood (2000) menar att barn vanligtvis införlivar de förhållningssätt som finns i barnets närmiljö och att uppväxten i en kultur för med sig att kulturen sätter spår i individens förväntningar på omvärlden. Barnets förväntningar reglerar sedan dess agerande och hur barnet känslomässigt hanterar olika situationer. Invandrare i Sverige har gått från en invand tillvaro till att bli medlemmar i en marginaliserad grupp. Att försöka leva i en ny kultur innebär stora påfrestningar med kolliderande värderingar, känslor av diskriminering och nya svårigheter att uppnå önskade livsmål. Mötet mellan en person som nyligen anlänt till ett land och en invånare som under en längre tid har vistats i ett samhälle innebär skapande av maktpositioner, förväntningar och bekräftelser. För de nyanlända invandrarna ändras de sociala och psykologiska förutsättningarna vilket försätter individen i ett underläge gentemot de människor han eller hon möter samtidigt som de invånare som vistats länge i ett samhälle bär på förväntningar gentemot den nyanlände.

Möten mellan olika kulturer inkluderar även de möten som sker inom skolan. Enligt Almquist och Broberg (2000) definieras ett bra föräldraskap olika beroende på vilken kultur man studerar. Migration kan bli ett hot mot föräldrarollen om familjemedlemmarna upplever sig kritiserade av invånarna i den nya kulturen. Det kan exempelvis uppstå stora problem om föräldrarna känner sig ifrågasatta av skolpersonalen. Ingvar Lundberg (2005) skriver att segregering och socioekonomisk problematik kan få till följd att föräldrarna brister i sitt engagemang för barnens skolgång. Andra orsaker bakom föräldrars oengagemang kan vara otillräckliga kunskaper om det svenska samhället, språkliga hinder och upplevelse av utanförskap samt social isolering.

8.3.4. Integration och närliggande begrepp

Begreppet integration spelar en stor roll i den svenska invandrapolitiken men för att förstå innebörden av integration måste vi belysa andra begrepp som syftar till att förklara hur en individ från en annan kultur kan eller vill införlivas i majoritetssamhället. Nedan följer därför definitioner av Almquist och Broberg på begrepp som har varit aktuella i denna studie.

Om det omgivande samhällets syn integreras hos invandrarna kallas detta för *ackulturation*. Här finns stora individuella skillnader mellan flyktingar och andra invandrare beroende på vilka de bakomliggande orsakerna är samt vilka tidigare erfarenheter de bär med sig. Familjer som tillhör en förföljd minoritet i sitt hemland har andra förutsättningar än de som har tillhört den kulturella majoriteten. Invandrares och flyktingars förmåga att anpassa sig delas in efter två huvudfrågor: strävar de efter att bevara sin kulturella identitet eller strävar de efter att införlivas i mottagarlandets kultur (Almquist & Broberg, 2000)?

Assimilation innebär att individen överger sin tidigare kulturella identitet för att finna en ny kulturell identitet i mottagarlandets värderingar och vanor (a.a.).

Enligt Almquist och Broberg (a.a.) är *integration* Sveriges uttalade politiska målsättning. Integration innebär att individen delvis inlemmas i mottagarlandet samtidigt som hon bibehåller en del av sin tidigare kulturella integritet. Integration innebär dock att individen vanligtvis kommer att leva med viss ambivalens och tveksamhet, samt att livet blir tydligt uppdelat i två olika identiteter.

Separation innebär att individen så långt det är möjligt slår vakt om de kulturella värderingar han eller hon har med sig från hemlandet. Detta innebär dels att individen ofta isolerar sig från den nya majoritetskulturen, dels att de kulturella värderingarna individen tidigare hade tilltar. Detta kan resultera i uppkomsten av en etnisk minoritetsgrupp utan närmare kontakt med omvärlden (a.a.).

Marginalisering är ett begrepp som beskriver familjer vilka varken strävar efter att bevara sin ursprungskultur eller att införliva sig i det nya samhället. Riskerna med marginalisering är bland annat rotlöshet (a.a.).

9. Resultatredovisning och analys

Enligt Hindberg (2001) innebär barnperspektivet att vi ser barnet i sitt sammanhang där hänsyn skall tas till ålder, kön, klass, etnisk tillhörighet och kulturell bakgrund. Det systemteoretiska perspektivet utvidgar vad som är barnets sammanhang och menar att barnet ingår i ett flertal subsystem samtidigt som det är en del av samhället (Payne, 2002). Innebörden av barnperspektivet kan även förstås utifrån den utvecklingsekologiska teorin där aktörer på mikro-, meso-, exo-, och makronivå omsluter och påverkar barnet (Andersson, 2002). I Hindbergs definition av barnperspektivet och det systemteoretiska samt det utvecklingsekologiska synsätten finns en gemensam nämnare. Enligt dessa tre synsätt måste situationer och problematik kring individer ses ur ett brett perspektiv. Därför är vår analys uppdelad i olika teman som speglar olika faktorer som påverkar de romska eleverna. Vi har valt att tillämpa tidigare forskning och teori varvat om vart annat med intervjumaterialet. Vidare kommer vissa delar av barnperspektivet och lagtexten användas i analysen. För att bevara anonymiteten och underlätta för läsaren har vi valt att kalla våra intervjupersoner för *intervjupersoner från skolan och socialtjänsten*.

9.1. Kunskap om den romska kulturen

Ett flertal intervjupersoner inom både skolan och socialtjänsten upplevde den romska kulturen sluten. När olika grupper saknar kunskaper om varandra blir konsekvenserna ofta en kategorisering av "vi och dom" (Allwood, 2000). På grund av detta anser vi det vara av stor betydelse för denna studie att belysa vilken kunskap yrkesverksamma runt omkring de romska barnen har.

Barnombudsmannen skriver i en rapport (BR2 005:07) att kunskapen om romer är liten bland vuxna som arbetar med romer. Flertalet av våra intervjupersoner svarade att de inte hade tillräckligt god kunskap om den romska kulturen och att detta var genomgående för respektive arbetsplats. Anledningen var enligt en intervjuperson från socialtjänsten "*det går inte att tränga in i deras kultur*". Roth (2005) anser att individens kulturella bakgrund bestämmer hans eller hennes uppfattning om positiv närhet och distans. Vidare menar Roth att en grupps isolering kan bli ett samhällsproblem om det inte finns en dialog mellan grupperna. Några av intervjupersonerna uppgav att de hade viss kunskap om den romska kulturen men att de kunde se stora brister hos övrig personal. Allwood (2000) skriver att det historiska sammanhanget är

viktigt för att förstå en grupp och dess individer. En intervjuperson från socialtjänsten svarade att skolpersonalens kunskap vanligtvis är begränsad till vad som går att finna i böcker. En intervjuperson inom skolan menade att bristande kunskap och intresse för den romska kulturen framförallt finns hos dem som undervisar i naturvetenskapliga ämnen.

9.2. Vem ansvarar för att de romska eleverna följer lagen om skolplikt

Flertalet av de tillfrågade från skolan och socialtjänsten svarade att det är vårdnadshavarna som har huvudansvaret för att deras barn fullföljer grundskolan. I likhet med diskussionerna i rapporten från Rädda Barnen (2000) kunde vi dock se att tolkningsfriheten angående kommunens ansvar gör det svårt att urskilja vem som bär vilket ansvar i kommunen. Denna otydlighet framgick ur de olika svar vi fick. Exempel på detta är; *"Vi bär ansvaret men vi har ingen bra handlingsplan"* sade en intervjuperson från skolan samtidigt som en intervjuperson från socialtjänsten pratade om när de får ett ärende så *"är det väldigt sällan enbart ett skolproblem, det är aldrig det, och då är det vårt yttersta ansvar"*. En intervjuperson inom socialtjänsten ansåg att det är skolan som har det yttersta ansvaret inom kommunen medan en annan intervjuperson från socialtjänsten menade att det är ett samhällsansvar som även kan ses som ett ansvar på europainivå. En intervjuad skolpersonal svarade att även eleven har ett ansvar då det råder skolplikt.

9.3. Problematik

9.3.1. Skolfrånvaro

Samtliga intervjupersoner var eniga om att de romska eleverna omges av hög skolfrånvaro och att många inte fullföljer grundskolan. Frånvaron börjar redan på låg- och mellanstadiet för att sedan accelerera under högstadiet. Detta skiljer sig från vad den tio år gamla rapporten från Statens invandrarverk (1996) beskriver då rapporten redogör för att det inte finns någon större skillnad mellan romska och andra barns närvaro och prestation i låg- och mellanstadiet. En intervjuperson från skolan berättar att anledningen till skolfrånvaron ibland kan vara densamma som hos andra elever med problematik inom familjen och sjukdom. En annan intervjuperson från skolan uttryckte *"...att det hemska är att de som inte skulle ha några som helst svårigheter och kunna klara sig galant kommer inte till skolan"*. En tredje

intervjuperson från skolan uppgav att romska flickor vanligtvis slutar strax efter årskurs åtta medan pojkarna successivt glider undan under högstadiet. Giddens (2003) skriver att en kulturs värderingar kan inkludera utbildningens betydelse i livet. En intervjuad skolpersonal och en från socialtjänsten menade att bristen på kontinuitet i skolgången leder till problem. Barnen får svårigheter då de inte har givna ramar på högstadiet utan exempelvis måste gå från klassrum till klassrum. En intervjuperson från skolan sade *"De är inte medfött dumma som många verkar tro utan det handlar om den normala skolvanan"*. Med detta menar intervjupersonen att de romska eleverna inte saknar förmåga att lära sig utan att det är deras oregelbundna skolgång som gör att de saknar den skolvana många andra barn har. En intervjuperson från socialtjänsten tillade att de romska eleverna inte ser några vinster med att gå i skolan för att det inte leder till någonting, *"man blir ju ändå bara rom"*. En intervjuperson från skolan sade att hon får en känsla av att de romska barnen saknar framtidstro och en plats i samhället. Detta passar väl med Allwoods (2000) teori om barns förmåga att införliva sin närmiljös förhållningssätt. De värderingar som omger barnet påverkar barnets förväntningar på omvärlden. Enligt flera intervjupersoner hyser en majoritet av de romska barnen en begränsad tilltro om möjligheterna att få arbete i framtiden. En intervjuperson från skolan uttryckte det så här: *"Romerna har blivit så nedtryckta så länge så de tror inte på sig själva"*.

Romernas skolsituation är dock inte endast negativ då exempelvis en intervjuperson från skolan sade att:

"Vissa har det gått väldigt bra för, klarat av sin skolgång, fått arbete och blivit integrerade i samhället".

9.3.2. Kidnappningar och giftermål

Flertalet av de intervjuade inom skolan och socialtjänsten lyfte fram en särskild problematik som rör tidiga giftermål och kidnappningar bland de romska flickorna. Ett stort antal intervjupersoner menade att föräldrarna, av rädsla för kidnappningar av döttrarna, vill att det skall finnas kontroll över flickorna. En intervjuperson från skolan berättade:

När barnen kommer upp i 7: an kommer föräldrarna hit med barnen och vill ha hemundervisning för att flickorna inte kan gå i skolan och de vågar inte släppa dem för det är bilar som kör efter och förföljer dem.

Svaren på vad som menas med kidnappningar varierade och flertalet var osäkra på hur allvarliga hoten är. Några av de intervjuade inom både skolan och socialtjänsten menade att kidnappningarna i själva verket kan vara att flickorna rymmer med en pojke som de tycker om för att förhindra att de blir bortgifta med någon annan. Andra intervjupersoner inom socialtjänsten trodde att rädslan inte enbart handlar om kidnappningar utan även om våldtäkter. En av dessa intervjupersoner berättade att en flicka som har haft samlag första gången måste snabbt gifta sig med den pojken. En annan intervjuperson från skolan menade att det inte finns ett tvång att den romska flickan måste gifta sig med kidnapparen. Två intervjupersoner från skolan talade om att det hade varit ett kidnappningsförsök på den skola de arbetade på. Samtliga av intervjupersonerna som berättade om kidnappningshoten svarade att romerna själva säger att det är pojkar eller män inom den romska gruppen som utför kidnappningarna. En intervjuperson från skolan uppgav att det framförallt är romska flickor från Polen som är under kidnappningshot och att det är svårt för en kidnappad flicka att få komma tillbaka till sin familj. En annan intervjuperson från skolan sade ”*Det är ingenting man kan göra något åt, för det är en tradition /.../ Det är en tradition som borde tas bort*”.

9.3.3. Integrering

Flera av de intervjuade personerna inom socialtjänsten menade att det finns vissa barriärer i kontakten med romska familjer. En bakomliggande orsak till detta är enligt en intervjuperson från socialtjänsten romernas syn på myndigheter som översittare som vill ha någonting av romerna utan att fråga vad romerna själva tycker. Detta stämmer väl överens med Langes (2000) studie där majoriteten av de deltagande invandrargrupperna hade litet förtroende för socialtjänsten. Samtliga av våra intervjupersoner var eniga om att en majoritet av romerna inte är integrerade i samhället. Några intervjupersoner inom både skolan och socialtjänsten uppgav som troliga skäl till isoleringen att romer upplever en rädsla att behöva ge upp sin kultur och en känsla av att de har gett upp hoppet om att få arbete som troliga skäl till isoleringen. Almquist och Broberg (2000) skriver att begreppet separation innebär att en individ isolerar sig från majoritetssamhället och kan bli en etnisk minoritetsgrupp utan närmare kontakt med omvärlden. En intervjuperson från skolan trodde att det är romernas kulturmönster som gör att de faller in i, eller befinner sig i, vissa roller. Detta kan jämföras med Almquist och Brobergs (2000) påpekande om att det finns föräldrar som lägger betoningen på gemenskap istället för individualitet både inom och utanför familjen. Vidare sade intervjupersonen från skolan att romernas starka kulturmönster kan bli ett hinder för integration.

Allwood (2000) skriver att individens etniska identitet ofta äger en stor känslomässig betydelse. Detta kan vara en orsak till en intervjuperson från socialtjänstens upplevelse av att romerna ofta tolkar integrering som assimilering. Detta uttalande överensstämmer med Roths (2005) teori om den kulturella skillnaden gällande vad som är positiv närhet. Han anser att positiv närhet för en grupp kan uppfattas som assimilation av en annan grupp. Även Almquist och Broberg (2000) menar att det finns individuella skillnader i hur en människa integrerar majoritetssamhällets syn. Dessa skillnader styrs ofta av individens tidigare erfarenheter.

9.3.4. Droger och kriminalitet

Samtliga intervjupersoner beskrev en multidimensionell problematik där bland annat handel med, och missbruk av, narkotika var ett genomgående inslag. I vissa fall kan även ungdomarna, framförallt pojkarna vara i riskzonen. En intervjuperson från socialtjänsten påpekade dock att det inte behöver betyda att de romska barnen använder droger för att de säljer det och att många romska familjer anser det vara mer accepterat att sälja än att använda narkotika. Andra intervjupersoner inom socialtjänsten uppgav att de flesta romer de har träffat har haft problem med droger. Samma intervjupersoner påpekade dock att de i och med sin yrkesroll träffar många familjer med någon sorts problematik. Drogproblematiken beskrevs av flertalet intervjuade personer inom både skolan och socialtjänsten som en ond spiral av isolering från majoritetssamhället. En av intervjupersonerna från socialtjänsten sade:

Majoriteten av den romska gruppen lever fortfarande i utanförskap, är analfabeter och arbetslösa vilket leder till onda cirklar som kan leda till kriminalitet och där kriminaliteten är finns även droger.

Både i Rädda Barnens rapport (2 000) och i Lundbergs studie (2005) kan vi läsa att social och socioekonomisk problematik påverkar föräldrarnas förmåga att ge barnen det stöd de behöver i sin skolgång. Två intervjupersoner inom socialtjänsten beskriver kriminaliteten bland ungdomarna som ”mindre allvarliga brott”. En annan intervjuperson från socialtjänsten sade:

Romska pojkarna räknas också som vuxna i 14-15 års ålder och de ska gärna ha en inkomstkälla, hitta en fru och vara familjens överhuvud /.../ Ska man tjäna pengar när man är 15 år så är det svårt att göra på ett lagligt sätt och då blir de ofta kriminella och handlar med droger.

9.4. Familjen och föräldrarna

I mötet med barnen ur ett systemteoretiskt perspektiv måste hänsyn tas till barnets familj och familjemedlemmarnas interaktioner med sina omgivningar (Schøjdt & Egeland, 1994). Vi anser därför att våra intervjupersoners upplevelse av de romska familjerna och de romska föräldrarnas situation samt engagemang är viktig för att öka förståelsen kring de romska elevernas situation.

Både intervjupersoner från skolan och socialtjänsten menade att föräldrarna har ett bristande engagemang när det gäller sina barns utbildning. Vidare uttryckte intervjupersonerna att detta behöver inte betyda brist på omtanke utan kan ha sin orsak i romernas unga skoltradition. Enligt systemteorin förorsakas viss problematik av att individen saknar kunskap om ett system, exempelvis skolan (Payne, 2002). En intervjuperson från skolan sade: *"det finns ingen tradition att gå i skola samtidigt som när man pratar med föräldrarna så säger de att det är jätteviktigt, så man vet inte riktigt vad problemet ligger"*. En intervjuperson från socialtjänsten berättade att: *"många föräldrar säger att de tycker det är jätte viktigt med skolan, men jag kan känna att föräldrarna inte vet varför de tycker det"*. En annan intervjuperson inom socialtjänsten påpekade att familjerna är inne i en ond cirkel där romerna har svårt att få arbete dels på grund av att de inte har någon utbildning och dels på grund av fördomar mot deras kultur, *"vem vill ha en rom som inte är utbildad?"*. Samma intervjuperson påpekade att bristen på utbildning och arbete hos de romska föräldrarna gör att de romska barnen saknar positiva förebilder som kan motivera dem till fortsatt skolgång. Enligt Lassbo (1988) är föräldrars arbetsmiljö ett exempel på faktorer på exonivå som kan påverka barnet. Om föräldrarna inte har ett arbete kan även detta bli en faktor som påverkar hemmiljön på mesonivå vilket i sin tur påverkar föräldrarnas relation till barnet på en mikronivå. Den bild som förs över till barnet genom interaktionen på mikronivån kan sedan få konsekvenser för barnets motivation. En intervjuperson från skolan sade att det framförallt är unga romska föräldrar som själva gått i skolan som tycker att det är viktigt att deras barn också gör det *"...för utan utbildning har man ingen framtid"*. I en rapport gjord för tio år sedan kan vi läsa att romska elevers närvaro hade ökat och att det fanns romska föräldrar som ville att deras barn skulle få en bra utbildning (Statens invandrarverk, 1996).

Det framkommer i ett flertal intervjuer att de romska föräldrarnas kunskaper i det svenska språket brister. Enligt systemteorin skiljer sig ett system från ett annat genom systemens

inbördes interaktion. Inom familjen finns en slags kommunikation och inom skolan finns en annan. När dessa olika system inte förstår varandras språk kan problem uppstå i interaktionen mellan systemen (Schøjdt & Egeland, 1994). En intervjuperson från socialtjänsten sade *”Deras svagheter kommer fram då andra föräldrar hänger med medan romerna inte alltid förstår vad som sägs”*. Detta är en av orsakerna till att majoriteten av de romska föräldrarna inte kommer till möten på skolan där alla föräldrar träffas samtidigt. Några av intervjupersonerna från skolan betonade att många av de romska föräldrarna kommer när det är enskilda föräldrasamtal.

En intervjuperson från socialtjänsten uppgav att en del romska familjer finns i det sociala bottenkiktet med fattigdom, kriminalitet och missbruk. Samma intervjuperson ansåg att skolproblematiken inte handlar om skolk utan snarare om de romska familjernas utanförskap, arbetslöshet och isolering från majoritetssamhället. Enligt systemteorin påverkas en familj alltid av yttre händelser oavsett hur slutet den verkar vara gentemot omvärlden (Schøjdt & Egeland 1994; Repstad, 1998). Vidare menade intervjupersonen att romerna är väldigt misstänksamma och att det tyvärr finns kvar misstro mot *”icke- romer”* hos familjerna.

Både intervjupersoner från skolan och socialtjänsten beskrev att många av de romska barnen lever i ostrukturerade familjer där de normer som behövs för att motivera barnen att gå till skolan inte finns. En intervjuperson från skolan har sett att de romska föräldrarna inte reagerar så som förväntat när deras barn inte går i skolan. Med detta menar intervjupersonen att den förväntade reaktionen hade varit att föräldrarna skulle bli mer upprörda och oroliga än vad de blev. Intervjupersonen tror att det kan bero på en blandning av ekonomiska begränsningar och att romerna har internaliserat den upplevda diskrimineringen i samhället. Enligt Rädda Barnen (2000) är föräldrarnas inställning viktig för att kunna motivera barnen till att fullfölja skolan.

9.5. Attityder

I konventionen om barnets rättigheter (2006) kan vi läsa att svenska staten skall skydda barnet mot diskriminering eller bestraffning som har sitt ursprung i föräldrarnas uttryckta åsikter och tro. Under våra intervjuer framkom det att den romska gruppen omges av negativa förförståelser, fördomar och diskriminering i det svenska samhället. Vi valde därför att belysa vilka attityder våra intervjupersoner upplever att det finns gentemot romer. I en studie gjord av Lange (2000) framkom att invandrargrupper i Sverige anser att det har skett en allmän

ökning av diskriminering under 1990-talet. Allwood (2000) menar att fenomenet ”vi och dom” historiskt sett har format våra synsätt på andra kulturer och att dessa än i dag finns kvar i våra tankar om vår omvärld. En intervjuperson från skolan uttryckte detta i följande citat *”att zigenare inte är kloka är en regel som har gått genom flera generationer /.../ De etnocentriska glasögonen är på och de gamla tankarna om romerna som farliga finns kvar”*.

Enligt Allwood och Franzén (2000) är begreppet invandrare en kategorisering av människor med subjektiva inslag som ofta syftar till någonting främmande. En intervjuperson inom socialtjänsten ansåg att det finns många medvetna och omedvetna fördomar i majoritetssamhället gentemot romer som bygger på okunskap. Intervjupersonen sade *”... att de inte behöver vara rasistiska men ofta har en egen åsikt om andra skapats”*. En annan intervjuperson från skolan sade *”det är vardag för romer att möta fördomarna /.../ många romer tycker att det är okej att diskrimineras för de är vana vid det”*.

Angående andra elevers attityder till romska barn och ungdomar svarade en intervjuperson från skolan att det finns negativa attityder gentemot romska barn från övriga elever. *”Det sker en tyst mobbning med social utfrysning och blickar som blir mycket tydlig för de romska eleverna”*. Barnombudsmannen uppger i en rapport att vuxnas attityder till romska elever i den svenska skolan måste utredas (BR2005: 07). En intervjuperson från skolan upplevde att det finns fördomar gentemot romer hos både lärare och elever. *”Det finns en rangordning både hos lärare och elever där romerna står absolut lägst i rang”*. En annan intervjuperson från skolan trodde dock inte *”... att lärare särskiljer så på denna skola”*. Statens invandrarverk (1996) skriver att det finns fall där skolan ignorerar och även accepterar att romska elever uteblir från undervisning. En annan åsikt som lyftes fram av en intervjuperson från skolan i diskussionen kring attityder gentemot romer är att det finns romska elever som har bytt namn för att smälta in i skolan och byta ”fack”. En intervjuperson från skolan sade *”när de övriga lärarna inte vet om eleven är rom blir eleven mött på ett positivare sätt och de kämpar mer för att eleven ska gå i skolan”*. Att behöva byta namn för att bli accepterad sker även hos romerna i arbetslivet och en intervjuperson som själv är rom berättade för oss:

Det finns de som byter namn för att få jobb, jag har själv gjort det. Det rådet fick jag hos arbetsförmedlingen. Han sa att annars kommer bara min ansökan hamna i papperskorgen då jag har ett konstigt efternamn. Han var helt ärlig mot mig. Det är så det går till.

Under en intervju fick vi reda på att det kan finnas attityder som ger negativa konsekvenser för romer i socialtjänsten. En intervjuperson från socialtjänsten har upplevt att *"... vissa insatser dröjer när det gäller romer, mer än om det vore en vanlig Gunilla Nilsson"*. Samma intervjuperson menade att *"det är komplicerat att prata om attityder då man kan bli bränd men på något sätt är inte alla lika inför lagen"*. En annan intervjuperson från socialtjänsten sade *"... det kan finnas känslor av att det inte kommer att leda någonstans /.../ men man försöker ändå lika mycket när man arbetar med familjen /.../ och det tycker jag att skolan också har gjort"*.

En intervjuperson från socialtjänsten anser att *"omvärlden kan vara så kall att den glömmar bort den svagaste gruppen vilket exemplifieras i statistik med mera /.../ omvärlden blir inte ledsna över det då de inte syns"*.

9.6. Samarbetet mellan skola och socialtjänst

Enligt den utvecklingsekologiska teorin kan interaktionen mellan skola och socialtjänst på exonivå påverkas av de samhällsförhållanden, normer och värderingar som finns på makronivå (Andersson, 2002). Om de nationella riktlinjerna inte är tillräckligt tydliga kan detta ge negativa konsekvenser för de romska barnens stöd i skolan.

Vi frågade våra intervjupersoner om det fanns något samarbete (och om så var fallet hur detta fungerade) mellan skola och socialtjänst angående romska elever som inte fullföljer grundskolan. Svaren varierade både inom skolan och socialtjänsten och beroende av i vilken stadsdel intervjupersonerna arbetade. En av de intervjuade inom socialtjänsten svarade att det inte är samarbetet som är problemet utan att detta fungerade mycket bra. En intervjuperson från skolan menade i sin tur att samarbetet inte fungerar som det bör och att det behöver förbättras. Systemteorin menar att olika system kan påverka varandra vilket ger effekter på spelet mellan systemen och dess omgivning (Repstad, 1998). En annan intervjuperson från socialtjänsten uttryckte att *"det finns brister i kommunikationen mellan skolan och socialtjänsten"*. En intervjuperson från skolan respektive socialtjänsten berättade att det finns ett samarbete men att de inte har lyckats hitta några lösningar som fungerar väl.

Några av de intervjuade personerna från socialtjänsten och skolan uppgav att det finns en samverkan mellan skola, socialtjänst och polis (SSP).

9.7. Insatser

9.7.1. Aktuella insatser

Enligt en rapport från Rädda Barnen (2000) skall skolplikten garantera barn en grundskoleutbildning oavsett vilka sociala och kulturella villkor barnen lever i. Nedan följer en sammanfattning av de insatser våra intervjupersoner från skolan och socialtjänsten upplevde att de hade till sitt förfogande.

Ett flertal intervjupersoner från skolan berättade att lärarna ringer till föräldrarna när barnen inte kommer till skolan. Några av dessa intervjupersoner sade dock att om frånvaron är hög finns inte alltid orken att dagligen ”jaga” familjen. Utöver att ringa till föräldrarna finns det lärare som har åkt hem och hämtat elever men det hör inte till deras arbetsuppgifter och i slutändan kan det ”bränna ut” en lärare.

Några intervjupersoner från skolan berättade att de har god kontakt med de romska familjerna. En intervjuperson från skolan sade att de romska föräldrarnas förtroende för skolpersonalen kan vara låg och att föräldrarna ogärna ger ut sina telefonnummer. En annan intervjuperson från skolan menade att många begår misstaget att tillrättavisa föräldrarna istället för att visa dem respekt. Almquist och Broberg (2000) skriver att innebörden av vad som är bra föräldraförmågor kan variera beroende av vilken kulturell bakgrund föräldrarna har. När familjer flyttar till ett annat land kan föräldrarollen hotas om föräldrarna känner sig kritiserade av majoritetssamhället, vilket belyses av följande uttalande från en intervjuperson från skolan: *”Det går inte att pekpinna föräldrarna för då kommer barnen aldrig till skolan”*.

Några intervjupersoner berättade att analfabetism är utbredd bland de romska föräldrarna vilket kan vara skälet till följande insats; *”skolan har utvecklingsschema där man tittar på hur eleverna läser då skolan anser att läsningen är nyckel till att klara av skolan”*.

På en skola finns det specialundervisning och mindre grupper enbart för romer. Detta har även funnits på en annan skola men togs bort för några år sedan. En annan skola har anpassad studiegång med både praktik och studier sammanvävt. Några intervjupersoner från skolan uppgav att det finns tillfällen när de själva eller andra från skolan har gjort hembesök hos de

romska familjerna när barnen har hög frånvaro. En intervjuperson från skolan sade att skolan måste reagera om eleven inte har syns till på max tre till fyra veckor, speciellt om det är elever i årskurs nio då det är viktigt att de får sina slutbetyg så att de kan läsa vidare på gymnasiet. En annan intervjuperson från skolan berättade att ett flertal skolpersonal har fått ART utbildning (Aggression Replacement Training) och håller i grupper med kriminalitet och aggressivt beteende. På skolan finns det även CAP (Children Are People too) utbildad personal.

En intervjuperson från socialtjänsten och en från skolan berättade att de har en brobyggare för att förbättra arbetet med romerna. Brobyggaren är själv rom och kan med hjälp av sina kulturella och språkliga kunskaper komma familjerna närmare än många andra. Vi fick förklarat för oss att brobyggaren är en länk mellan socialtjänsten, skolan, fritidsgården och de romska familjerna. Samtliga är mycket nöjda med brobyggaren och tror att det är en bra insats som fungerar. Även två andra intervjupersoner från socialtjänsten uppgav att skolan i stadsdelen har två brobyggare som kan hjälpa både skolan och socialtjänsten i arbetet med de romska familjerna.

Två av intervjupersonerna från socialtjänsten uppgav att staden har en generell insatsplan för barn med hög skolfrånvaro. Några bland intervjupersonerna från skolan berättade att de skolor som de arbetar på har särskola som en form av insats. Insatsen beskrevs dock hos några av de intervjuade personerna inom både skolan och socialtjänsten som tvivelaktig och de sade att många romska barn som går i särskola går där på grund av att de halkat efter i skolan, ofta på grund av språket. Två intervjupersoner från socialtjänsten berättade att deras samarbete med polisen och skolan (SSP) har resulterat i att de först skickar hem ett brev till elever från årskurs sju som har skolkat mer än tio timmar och om man inte får någon förklaring eller det inte leder till en förändring så gör någon från polisen, skolan eller socialtjänsten ett hembesök. Denna insats har pågått sedan början av mars år 2006 vilket innebär att det ännu är för tidigt att utvärdera effekterna. Enligt intervjupersonerna sjukanmälde några föräldrar sina barn efter att breven hade skickats till familjerna.

Andra insatser som våra intervjupersoner inom socialtjänsten nämnde är kontaktpersoner, MST (Multi System Training) där de arbetar med hela familjen, öppenvård för att stärka föräldrarna i deras föräldraroll, ekonomiskt bistånd och förebyggare som verkar på både skola

och socialtjänst. En intervjuperson från socialtjänsten sade att ett stort antal romska familjer ser många insatser som kontroll av romerna.

Några av intervjupersonerna nämnde att det har öppnats en förskola i staden som endast är för romska barn. Detta ser de som en bra insats då de alla tar upp vikten av att de romska barnen måste vänja sig vid att gå i skolan från tidig ålder. En intervjuperson från skolan sade *"Satsa på dem när de är små. Få dem att tycka att det är roligt att gå i skolan /.../ För när de kommer upp till åttan och nian finns det inte så mycket man kan göra"*.

En insats som ett flertal intervjupersoner nämnde är föreläggande om vite. Denna insats har inte använts än men en socialtjänstpersonal berättade att det kommer satsas mer på denna åtgärd. Flera intervjupersoner inom socialtjänsten påpekade dock att det är svårt att förelägga vite på de familjer som redan har försörjningsstöd. En intervjuperson från skolan menade att vite kan förvärpa samarbetet mellan skolan och de romska familjerna.

9.7.2. Önskvärda insatser

När vi frågade våra intervjupersoner om vilka insatser gentemot romska barn de skulle vilja ha lyftes kommunikation och förståelse än en gång fram som en viktig nyckel till att finna en lösning på problematiken kring de romska eleverna och dess familjer. Man önskade större kunskap om den romska historien bland personal som arbetar med romer. Många av de intervjuade inom både skolan och socialtjänsten menade att de romska elevernas situation är mer komplex än att enbart omfatta skolproblematik. Kommunikationen och förståelsens roll för de romska barnens skolsituation kan förklaras utifrån den utvecklingsekologiska teorin. Om interaktionen mellan skolan, socialtjänsten och familjerna inte fungerar på en mesonivå påverkas barnet på en mikronivå (Andersson, 2000). De yrkesverksammas, inom skolan och socialtjänsten, relation till föräldrarna påverkar barnets motivation i skolan.

Samtliga intervjupersoner lyfte fram vikten av ökad kulturkunskap och en förbättrad kommunikation mellan romerna och personalen på deras arbetsplatser. Barnombudsmannen (BR2005:07) skriver att kunskapsspridning om romsk kultur är avgörande för att förändra attityder mot romer. En intervjuperson från skolan sade *"Skola och föräldrar måste vara överens. För får barnen dubbla budskap så är det ju självklart att de väljer det som är mest bekvämt"*. Några av intervjupersonerna från socialtjänsten menade att det är svårt att arbeta

med de romska familjerna på grund av den bristande kommunikationen mellan parterna. En intervjuperson från socialtjänsten sade att det som begränsar romerna är att de känner sig motarbetade från majoritetssamhället och upplever en oförståelse från alla sidor. En bland intervjupersonerna från skolan menade att *"det behövs någon som går in i familjen och bygger upp ett ömsesidigt och respektfyllt förtroende"*. Enligt systemteorin behöver inte det centrala i ett problem vara individen eller annan part i omgivningen utan det kan vara samspelet mellan dessa som föranleder problematiken (Schjødt & Egeland, 1994).

Flera av de intervjuade inom både skolan och socialtjänsten ansåg att det komplexa i problematiken kräver strukturella insatser och att lösningarna måste ses ur ett längre tidsperspektiv där utbildning och arbete är två viktiga komponenter. Även Allwood (2000) påpekar vikten av tidsperspektivet i diskussionen kring kulturell och social påverkan. Han skriver att vi måste vara medvetna om att de kulturella sammanhang individen påverkas av är föränderliga över tid. En intervjuperson inom socialtjänsten uttryckte följande:

Vi måste ha tålamod. Om vi inte rustar romerna kommer vi alltid dras med en minoritetsgrupp som släpar efter och dessa behöver inte vara romer utan även andra grupper /.../ vi skapar och lägger upp ramarna för det system vi ofta skyller på /.../ vi måste ändra våran syn och inte göra saker för romer utan med romerna i en dialog.

Ovanstående citat exemplifierar både det systemteoretiska och det utvecklingsekologiska synsätten. Enligt Repstad (1998) menar systemteorin att det är medvetet handlande individer som påverkar ett system och Andersson (2002) skriver att den utvecklingsekologiska teorin anser att människan är medskapare av sin omgivning.

Allwood (2000) påpekar att möten mellan individer med olika kulturella bakgrunder kan resultera i både negativa och positiva effekter. En intervjuperson från socialtjänsten menade att vi måste bli bättre på att ta vara på de förslag som många romska aktörer ger. Både skol- och socialtjänstpersonal skulle vilja samarbeta med romernas egna föreningar, exempelvis Romska Ungdomsförbundet *"... så att barnen känner att vi är intresserade /.../ så att man kan ta del av kulturen, inte förändra den"*. Detta påpekas även av Bronfenbrenner i den utvecklingsekologiska teorin, att vi på en mikronivå måste se "den andre". Om vi uppmärksammar "de andra" runt omkring oss kan vi se om någon har bidragit med någonting som fungerar för att sedan anamma det i den problematik som är i fokus (Andersson, 2002).

Något som kan sättas i relation till vad Bronfenbrenner uttrycker är vad en intervjuperson från skolan poängterade. Intervjupersonen sade att om föräldrarna är engagerade så går det att få bra kontakt med dem även om personen i fråga inte har de kulturella nycklarna som exempelvis språk och samma kulturtillhörighet.

En annan önskad insats som påpekades av två intervjupersoner från socialtjänsten var att även romerna måste höja sina röster och identifiera sig med majoritetssamhället. En annan intervjuperson från socialtjänsten ansåg att bostäder är viktiga för att romerna skall integreras. Flera av intervjupersonerna framhöll vikten av positiva romska förebilder. En intervjuperson från socialtjänsten ville att lärare med romskt ursprung inte enbart ska undervisa romska elever utan även arbetar med andra grupper i grundskolan *”så att det florerar romer i samhället där barnen finns, skapa förebilder och trygghet för de som känner oro”*. Barnombudsmannen (BR2005:07) anser att det saknas romska förebilder i det svenska samhället. En intervjuperson från skolan tyckte att det vore önskvärt med både en svensk och en romsk lärare inne i klassrummet på grund av att intervjupersonen *”... har upplevt lojalitetsproblem från romernas sida”*. Lassbo (1988) anser att det är viktigt att det finns både trygghet och variation mellan de olika närmiljöerna på mesonivån. Om det finns kulturella variationer som samverkar skulle detta kunna bidra till en positiv utveckling för barnet.

En intervjuperson från socialtjänsten önskade att det fanns mer förebyggande tjänster som är friare och kan göra hembesök och där kraft läggs ner på att fånga upp de romska barn och ungdomar som har eller riskerar att hamna i problem. Två intervjupersoner lyfte fram olika gruppverksamheter som alternativa insatser. En intervjuperson från socialtjänsten ville att det exempelvis skall satsas på föräldragrupper:

... för att nå de romska föräldrarna på deras egen arena och prata om deras specifika behov och frågor. På det sättet knyta det till att så här fungerar det svenska samhället och det är viktigt att ni deltar samt informera att de har samma rätt och skyldigheter och så vidare.

För att minimera rädslan för kidnappning ansåg en intervjuperson från skolan att det är viktigt att lärarna kontakter föräldrarna om de märker att någonting inte stämmer och att föräldrarna pratar med lärarna om de är oroliga för sina döttrar. Detta för att lärarna skall kunna *”hålla ett extra öga på flickan”*.

På vår fråga om önskvärda insatser förde två intervjupersoner från skolan fram en diskussion som finns i skolan om huruvida denna bör satsa på indelning av barn i olika grupper. En intervjuperson från skolan hade intryck av att segregeringen av romerna har blivit tydligare under de senaste tio åren både i skolan och ute i samhället. Intervjupersonen sade:

... Vet inte vad som är hönan eller ägget, om det är för att skolan särskiljer dem i särskilda grupper /.../ en särskild grupp med romsk lärare gör att det blir ännu mer uttalat /.../ eller om det handlar om familjebildningen och vad familjen har för plats i samhället.

Några bland intervjupersonerna från skolan upplevde att det finns starka band inom den romska gruppen som gör det svårt för vissa elever att våga satsa på utbildning och arbete där det inte finns andra romer. Allwood (2000) förklarar detta med att medlemmar av en grupp kan känna att det finns vissa värderingar inom gruppen som han eller hon måste följa. Vidare berättade en intervjuperson från skolan att skolan har diskuterat alternativa undervisningsgrupper med en mer praktisk inriktning. Intervjupersonen var dock tveksam till detta *"eftersom eleverna måste få samma chanser som andra ungdomar"*.

Det måste tilläggas att flera intervjupersoner från skolan framhävde att det finns romska elever som inte har skolproblem. En av dessa intervjupersoner sade *"... de som har gått vidare kan särskiljas för att de har något som driver dem, ett speciellt intresse. Det är viktigt att de har en särskild roll någonstans, höjer egenvärdet, är bra på någonting och finner en tillhörighet"*. Almquist och Broberg (2000) skriver att en negativ konsekvens av integrering kan vara att individen blir ambivalent och uppdelad i två olika identiteter. Det ovan nämnda citatet kan ses som en bild av positiv integrering där de som har fullföljt grundskolan har haft ett intresse som styrt dem och inte blivit splittrade mellan olika intressen.

10. Slutdiskussion

I slutdiskussionen betonar vi vad vi anser är de viktigaste delarna av analysen och relaterar dessa till vårt syfte och våra frågeställningar. Vidare för vi en allmän diskussion kring de samband mellan våra teoretiska utgångspunkter, barnperspektivet och empirin som vi anser vara viktiga för vår studie om de romska barnens skolsituation.

Genom intervjuer med personal inom skolan och socialtjänsten ville vi undersöka romska elevers situation. Vi utgick från den bakgrund vi hade fått från vår studiepraktik under termin fem på socionomprogrammet och från artiklar i svenska dagstidningar. På grund av denna bakgrund hade vi en förförståelse att det finns en problematik kring romska skolelever. Vi ville se om det var en reell bild av romska elevers situation och vad som i så fall gjordes för att stävja den eventuella problematiken. Efter samtliga intervjuer anser vi att vår förförståelse till stor del överrensstämmer med verkligheten. Trots detta kunde vi dock förundras över hur problematiken yttrar sig och vilka de bakomliggande orsakerna är. De romska barnens skolsituation omges av en komplex problembakgrund där hänsyn måste tas till både individuella, familjära, organisatoriska, samhällseliga och historiska faktorer. Vi kommer därför att använda oss av våra frågeställningar för att strukturera några av de delar som inverkar på de romska barnens skolsituation.

I den första frågeställningen ville vi ta reda på om de romska eleverna följer lagen om skolplikt. Svaret på denna frågeställning är att en majoritet av de romska barnen på högstadiet inte följer lagen om skolplikt.

Vår andra frågeställning handlar om skolans och socialtjänstens syn på romska barns skolsituation. Flera av våra intervjupersoner framhöll att det finns romska elever som fullföljer grundskolan men att majoriteten inte gör det. Vi anser att detta är alarmerande. Vi uppskattar dock att intervjupersonerna lyfte fram romska barn som går ut grundskolan och i vissa fall fortsätter till gymnasiet. Det kan finnas viktiga element kring dessa barn som hjälper oss att finna lösningar för de barn som inte följer lagen om skolplikt. Problematiken kring de romska eleverna yttrar sig framförallt genom hög skolfrånvaro hos både pojkar och flickor. Det finns dock skillnader i de bakomliggande orsakerna till frånvaron och hur den utvecklas under högstadiet. Skillnaderna handlar delvis om individualitet och kan skifta från familj till familj och delvis om det är personal från skolan eller socialtjänsten som beskriver problematiken. Socialtjänstpersonalen kommer i kontakt med de romska eleverna när en anmälan har gjorts och det finns en aktuell problematik. Detta innebär att personalen från socialtjänsten upplever en mer omfattande problembakgrund än vad övriga romska elever har som inte kommer i kontakt med socialtjänsten. Skolpersonalen hade således en mer variationsrik bild av skolsituationen. Sammanfattningsvis kunde vi urskilja att frånvaron från skolan börjar redan under låg- och mellanstadiet för att sedan accelerera under högstadiet. Många av flickorna försvinner helt från skolan under årskurs åtta och nio medan pojkarna

”kommer och går”. Vidare kunde vi urskilja en röd tråd där de romska eleverna utgjorde en isolerad grupp hos samtliga intervjupersoner. De romska barnen umgås främst med varandra och är mindre integrerade i skolan än andra grupper. I och med detta kan vi knyta an till Allwoods (2000) diskussion om ”vi och dom”. Denna uppdelning har genom historien format vårt synsätt att se på andra kulturer och påverkar vår bild av omvärlden. Uppdelningen i ”vi och dom” förstärks ytterligare när de romska eleverna på grund av bristande skolvana behöver undervisas i särskilda grupper för att klara undervisningen. Vidare anser vi att problematiken kring de romska elevernas höga skolfrånvaro måste ses i ett tidsperspektiv. Romerna har enbart haft tillträde till den svenska skolan i cirka 40 år vilket innebär att många av de romska barnen har föräldrar som inte är utbildade eller äger kunskap om den svenska skoltraditionen. Vi kan även urskilja en likhet mellan hur en tio år gammal rapport från Statens Invandrarverk (1996) och våra intervjupersoner beskriver romska elevers situation. Däremot finns det skillnader mellan rapporten och våra intervjupersoners upplevelse av när problematiken börjar.

Genom vår tredje frågeställning ville vi se vad som påverkar de romska elevernas situation. Det blev snart tydligt för oss att de romska barnens skolsituation ofta påverkas av en multiproblematik som är mer komplex än att enbart handla om skolfrånvaro. Det framkom att inte enbart de romska eleverna är en isolerad grupp utan att detta snarare är en förlängning av den isolering som omger romerna i det svenska samhället. En majoritet av romerna är inte integrerade och vi fick en bild av att många romer är rädda för assimilation. Denna rädsla kan ha lett romerna in i separation. Romerna beskrevs som uppgivna eftersom de i många fall har tappat tron på att bli välkomnade av majoritetssamhället. Under ett flertal intervjuer framkom det att det finns personal inom både skola och socialtjänst som känner motstånd inför att arbeta med romer då de känner att de inte kan hjälpa dem och att de även upplever ett motstånd från de romska familjerna. Det blev tydligt för oss att arbetslöshet, bristande utbildning, fattigdom och missbruk är några vanligt förekommande faktorer bland romska familjer som försätter romerna i en ond cirkel av utanförskap. Vi vill dock än en gång poängtera att det självklart finns flera undantag men att problematiken är så stor att undantagen hamnar i skymundan.

Andra faktorer som påverkar de romska barnens skolsituation är hot om kidnappningar inom den romska gruppen, giftermål i ung ålder och att familjernas socioekonomiska problem gör att både pojkarna och flickorna behöver hjälpa till i hemmen på olika sätt. Förutom dessa

delar finns även en språklig faktor eftersom många föräldrar och barn inte behärskar det svenska språket. I systemteorin spelar kommunikationen och därmed även språket en viktig roll för spelen mellan olika system (Schøjdt & Egeland, 1994). Vi anser att det finns ett tydligt samband mellan språkliga faktorer, ung skoltradition och det till synes bristande engagemanget från föräldrarnas sida.

Vår fjärde frågeställning rör skollagen där skolplikten skall vara en garanti för alla barns rätt till utbildning. Vidare avser frågeställningen de insatser som skolan och socialtjänsten har till sitt förfogande för att underlätta att lagen efterlevs. Det fanns skilda åsikter om vem som bär ansvaret för att skolplikten följs inom kommunen men en gemensam nämnare var att både intervjupersoner inom skolan och socialtjänsten ansåg att föräldrarna bär huvudansvaret för att deras barn fullföljer grundskolan. Några intervjupersoner från skolan medgav ett ansvar angående utbildningen och några intervjupersoner från socialtjänsten ansåg att de ansvarar för barnet när det har skett en anmälan. Vi menar att lagen om skolplikt är av stor betydelse för att Sverige skall ta det ansvar Barnkonventionen ålägger konventionsstaterna. Vi anser dock att det finns brister i formuleringen av skolplikten, brister som kan bidra till en otydlig ansvarsfördelning inom kommunerna. En insats som vi särskilt vill lyfta fram i denna diskussion är brobyggarna. Vi anser att brobyggare med romskt ursprung är en mycket bra insats då vi har fått intrycket av att det finns många barriärer mellan flertal romska familjer och skola samt socialtjänst. Det behöver inte nödvändigtvis handla om kulturella nycklar men dessa brobyggare kan ses som positiva förebilder för alla romer. Brobyggarna kan i bästa fall bidra till en positiv integration och visa att det finns en plats för romer i det svenska samhället, till och med inom myndigheterna.

Vi fick många olika svar på vår femte frågeställning om samarbete mellan skola och socialtjänst. Vi ser denna variation av svar som ett problem. Variationen mellan de olika svaren visar på brister i samarbetet och kommunikationen mellan skolan och socialtjänsten. Som tidigare nämnts ger lagtexten stor tolkningsfrihet åt kommunerna angående vilken myndighet eller organisation som skall bära eller dela ansvaret för barn som inte följer skolplikten. Detta kan bli ett problem för romska elever som omges av en multiproblematik. Trots att socialtjänsten bär det yttersta ansvaret efter att en anmälan har gjorts, finns skolans undervisningsansvar kvar och därmed anser vi att ett bra samarbete är av yttersta vikt. Skolan och socialtjänsten, som är så pass betydelsefulla för barns välfärd, bör ha kontakt exempelvis genom att varje part har en eller fler personer som bär huvudansvaret för regelbundna

informationsträffar. Ett samarbete som väckte vårt intresse var det mellan skola, socialtjänst och polis (SSP). I en stadsdel hade SSP beslutat att varje elev som hade varit frånvarande mer än tio timmar från årskurs sju skulle kontaktas av någon av dessa parter. Vi anser det vara av stor vikt att frånvaron tidigt uppmärksammas då denna kontakt även kan leda till en dialog med föräldrarna innan skolfrånvaron har blivit allt för omfattande.

Vi tycker att språket är en av nycklarna till lösningar som fungerar. Vi menar att det vore önskvärt att romska barn börjar i förskolor där både de andra barnen och personalen har olika kulturella bakgrunder. Vi bygger detta argument på Lassbos (1988) påpekande om att variation och trygghet är två viktiga komponenter för ett barns utveckling. Vidare anser vi att insatser som fokuserar på det svenska språket är av stor betydelse för att barnen skall kunna befinna sig på samma nivå när de börjar i första klass. Detta skulle kunna förhindra en fortsatt uppdelning av ”vi och dom”.

Oavsett vilka insatser som görs vill vi framhålla att insatserna måste ske i en dialog mellan romerna och personalen inom skola och socialtjänst, exempelvis genom fler satsningar på brobyggare och samarbetssamtal med alla parter. Vi tror även att denna dialog måste etableras i ett tidigt stadium av barnens skolgång på ett respektfullt och flexibelt sätt. Vi vet att detta påstående kan verka motsägelsefullt eftersom vi inte har pratat med romska elever eller deras familjer i denna uppsats. Vi saknar den information och kunskap kring deras kultur och situation som romerna själva hade kunnat ge oss. Anledningen till varför vi valde att inte intervjua romska elever var att vi ville lyfta fram romska elevers situation på ett mer övergripande sätt än vad individperspektivet hade kunnat ge oss. Vår önskan hade varit att i intervjuerna få med alla parter, det vill säga förutom skola-, och socialtjänst även romska elever. Uppsatsens ramar begränsade oss och vi blev tvungna att utesluta en part och fokusera på skolans och socialtjänstens syn på och resurser för romska barns skolsituation. Trots detta vill vi betona vikten av att se romerna i socialt arbete. I diskussioner om arbetslöshet, missbruk och socioekonomisk problematik nämns sällan den romska gruppen.

Slutligen ifrågasätter vi: hur kan en grupp människor bli så pass isolerade som intervjupersonerna beskriver att romerna är och vilket ansvar har vi på individuell, organisatorisk och nationell nivå? Vilket ansvar har romerna själva? Detta är frågor som måste betänkas i diskussioner kring integration i allmänhet och romerna i synnerhet. Vi anser att romernas skolsituation i grunden är ett integrationsproblem. Förhoppningsvis kommer vi,

eller någon annan, att få möjligheten att göra en djupare analys av ämnet där även de romska eleverna med sina familjer kan göra sina röster hörda.

Källförteckning

Litteraturförteckning

- Allwood, Carl Martin (2000) "Kulturell och social påverkan" i Allwood, C. & Franzén, E. (red) et al. *Tvärkulturella möten. Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Allwood, Carl Martin och Franzén, Elise (2000) "Tvärkulturella möten" i Allwood, C. & Franzén, E. (red) et al. *Tvärkulturella möten. Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Almqvist, Kerstin och Broberg, Anders G. (2000) "Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal" i Allwood, C. & Franzén, E. (red) et al. *Tvärkulturella möten. Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andersson, Gunvor (1998) "Utvecklingsekologi och sociala problem" i Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red) (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bryman, Alan (1997) *Kvantitet och Kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småsakliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Egeland, Thor Aage & Schjødt, Borrik (1994). *Från systemteori till familjeterapi*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, Anthony (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Hindberg, Barbro (2001) *När omsorgen sviktar*. Borås: Centraltryckeriet.
- Karlsson, Ingmar (2003) *Europas styvbarn. Minoritetsfolk utan egen stat*. Falun: ScandBook.
- Lassbo, Göran (1988) *Mamma – (pappa) – barn: En utvecklingsekologisk studie av socialisation i olika familjetyper*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoborgensis.
- Lundberg, Ingvar (2005) *Utsatta flickor och pojkar – en översikt av aktuell svensk forskning*. Bromma: Forskningsrådet för arbetsliv och social vetenskap.
- Olsson, Erik (1999) "Internationell migration och etniska relationer i socialt arbete – svensk diskurs" i Harms – Ringdahl, M. & Jergeby, Ulla. & Olsson, E. & Soydan, H. & Sundberg, B. (red): *Socialt arbete med etniska minoriteter*. Stockholm: Liber AB.

- Payne, Malcom (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Pincus, Allen och Minahan, Anne (1978) *Praktiskt socialt arbete: grundbok för socialarbetare*. Stockholm: Whalström & Widstrand.
- Repstad, Pål (1998) *Sociologiskt perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Roth, Hans Ingvar (2005) *Mångkulturalismens utmaningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Thurén, Torsten (1991) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber AB.

Rapporter

- Barnombudsmannen (BR2005:07) *De vill att jag ska vara osynlig. Romska barn och ungdomar berättar om sin vardag*.
- Rädda Barnen (2000) *En grundskola för alla – en pilotstudie om attityder till utbildning hos en grupp romska barn och föräldrar I Malmö*. Art.nr: 2001-2594.
- Skolverket (1999) *Romer och den svenska skolan*. Dnr 98:2652.
- Statens invandrarverk- Nordiska Zigenarrådet (1996) *Romer i Sverige, Situationsbeskrivning*. Norrköping: Statens invandrarverk.
- Ungdomsstyrelsen (2004) *Ung 2004:4*. Stockholm: EO Print AB.

Källor från Internet

- Barnombudsmannen (2004-01-30) Pressmeddelande: ”Stärk barnperspektivet i statliga utredningar och kommittéer” BO:s officiella hemsida <<http://www.bo.se/adfinity.aspx?pageid=4034>> [cited 2006-04-27].
- Romska Ungdomsförbundet (2000) ”Romernas historia” RUF:s officiella hemsida <<http://www.rufs.org/index.php?p=12>> [cited 2006-04-20].

Övrigt

- Josephson, Håkan (red) (2001) *Norstedts uppslagsbok 65000 uppslagsord*. Verona, Italien: EBS.
- Konventionen om barnets rättigheter (2006).
- Rydén, Hanna (2006-03-17) Egen klass ska få romska tjejer till skolan. *Sydsvenskan* (sid. C4-C5).
- Skollag (1985:1100).

Bilagor

Bilaga 1 - Informationsbrev

Hej.

Vi heter Anna Dahmén och Elin Kihlström. Vi studerar på Socialhögskolan i Lund och ska under våren skriva en C-uppsats om skolan och socialtjänstens syn på romska barns skolsituation (Årskurs 7-9). Vi önskar intervjua 6 lärare och 6 socialsekreterare som har erfarenhet av romska barn. Intervjupersonerna samt arbetsplats/stadsdel kommer att vara anonyma och intervjumaterialet kommer att förstöras. Vi undrar om någon/några på er arbetsplats är intresserade att delta i studien för att belysa ett idag alltmer aktuellt ämne.

Intervjun tar ca 30-40 min.

Vi har tyvärr ingen möjlighet att betala för intervjuerna.

Vår handledare är Agneta Mallén på Sociologiska institutionen, Lunds Universitet.
(agneta.mallen@soc.lu.se)

För ytterligare information maila eller ring.

Vi hoppas att vi har väckt ert intresse och på grund av tidsbegränsningen är vi tacksamma för ett svar så fort som möjligt.

Med vänlig hälsning

Anna Dahmén och Elin Kihlström

Anna Dahmén

Anna_dahmen@hotmail.com

0704-942552

Elin Kihlström

elinkihlstrom@hotmail.com

0739-268149

Bilaga 2 - Intervjuguide till skolpersonal

1. Hur länge har du jobbat som lärare?
2. Hur trivs ni på er arbetsplats? *Fördelar och nackdelar med läraryrket?*
3. Hur länge har ni arbetat på den här arbetsplatsen?
4. Vad finns det för skolproblematik hos högstadieelever? *Hur ser den ut? Bakomliggande orsaker?*
5. Hur stor erfarenhet har ni av romska barn?
6. Har ni några romska elever idag?

Problematik:

7. Skolverket skriver i en rapport från 1998 att drygt en tredje del av romska skolbarn i Stockholm stad hade 40 procent frånvaro i årskurs 7-9. Tror ni att dessa siffror överrensstämmer med skolsituationen för romska elever i XXX idag? *Om ja, Vilka bakomliggande orsaker finns? Om nej, motivera.*
8. Finns det något som skiljer romska elever från övriga samhällsgrupper? *Vad tror ni är orsaken till skillnaderna?*

Insatser:

9. Har ni någon särskild insatsplan för romska elever?
10. Vilka insatser finns till ert förfogande?
11. Vad är syftet med insatserna?
12. Vilka resultat har insatserna haft hitintills?
13. Vilka resurser anser ni vara nödvändiga för att romska barn skall fullfölja grundskolan?

Ansvar:

14. Vem anser ni bära huvudansvaret för de romska barnens skolsituation? *Motivera*
15. Vilket ansvar upplever ni att ni har som lärare?

Samarbete:

16. Vilka samarbetar ni med om det uppstår problem kring romska barn?
17. Har ni någonsin samarbetat med någon annan organisation som arbetar med barn? *Hur fungerade samarbetet? Vad var det som fungerade bra respektive dåligt?*

18. Skulle ni vilja samarbeta med en annan organisation?

19. Vilket ansvar tycker ni att socialtjänsten har angående romska barns skolsituation?

Bilaga 3 - Intervjuguide till socialtjänstpersonal

1. Hur länge har ni jobbat som socialsekreterare?
2. Hur länge har ni arbetat på den här arbetsplatsen? *Trivs ni bra? Fördelar och nackdelar med ert arbete?*
3. Hur stor erfarenhet har ni av romska barn? *I vilka situationer har ni haft kontakt med romska barn?*
4. Anser ni att ni har tillräcklig kunskap om den romska kulturen?
5. Arbetar ni med några romska barn idag? *Om svaret blir jakande, vilken problematik har barnen? På vilket sätt arbetar ni med dem?*

Problematik:

6. Skolverket skriver i en rapport från 1998 att drygt en tredje del av romska skolbarn i Stockholm stad hade 40 procent frånvaro i årskurs 7-9. Tror ni att dessa siffror överrensstämmer med skolsituationen för romska elever i XXX idag? *Om ja, Vilka bakomliggande orsaker finns? Om nej, motivera.*
7. Anser ni att det finns någon skillnad mellan romska barns skolproblematik och barn från övriga samhällsgrupper?
Vad tror ni orsakar den eventuella problematiken hos romska elever? Hur ser problematiken ut?

Insatser:

8. Har ni någon särskild insatsplan för romska elever?
9. Vilka insatser och resurser finns till er befogenhet?
10. Vad är syftet med insatserna och resurserna?
11. Vilka resultat har insatserna haft hitintills?
12. Vilka resurser anser ni vara nödvändiga för att romska barn skall fullfölja grundskolan?

Ansvar:

13. Vem anser ni bära huvudansvaret för de romska barnens skolsituation? *Motivera. Fungerar det bra? Något som borde förändras? I så fall vad?*
14. Vilket ansvar upplever ni att ni har som socialsekreterare?

Samarbete:

15. Har ni någonsin samarbetat med någon annan organisation angående romska barns skolsituation? *Hur fungerade samarbetet? Skulle ni vilja samarbeta med en annan organisation?*

16. Vad var det som fungerade bra respektive dåligt?

17. Vilket ansvar tycker ni att skolan har?